

FSWBM-2070 Afstudeerproject Master Beleid & Politiek

Rally around the European flag

Een kwantitatief onderzoek naar de rol van politieke oriëntatie als mediërende factor tussen ervaren crisisrespons en het vertrouwen in de Europese politiek in de geopolitieke context van de Oekraïne – Rusland oorlog.

Nawin Ramcharan

Studentnummers: *453819*

Datum: *2 augustus 2024*

Scriptiebegeleider: *Lizet Kuitert*

Tweede lezer: *Adria Albareda Sanz*

Vakcoördinator: *Adria Albareda Sanz & Menno Fenger*

Aantal woorden: 11670 (Inleiding t/m conclusie) + 2252 (Bronnelijst + bijlagen)

Abstract

Dit onderzoek focust zich op de relatie tussen ervaren crisisrespons en vertrouwen in de Europese politiek onder de Nederlanders in de context van de Oekraïne-Rusland oorlog. Het doel van dit onderzoek is om te bepalen hoe politieke oriëntatie dit verband dat ook wel bekend staat als het *rally around the flag-effect*, beïnvloedt. Politieke oriëntatie is een steeds belangrijkere factor geworden in de bestuurlijke instituten voor het vormen van beleid aangezien onderzoek aantoont dat niet alle politiek georiënteerde groepen zich even vertegenwoordigd voelen in het beleid van de EU. Middels een survey onder 386 respondenten is de Nederlandse bevolking onderzocht. Moderatieanalyse toont aan dat politieke oriëntatie geen significant modererend effect heeft op het *rally around the flag-effect*, maar dat het wel het vertrouwen in de EU-politiek significant beïnvloedt. Deze bevindingen vormen belangrijke inzichten voor beleidsmakers en bestuurders die dit kunnen gebruiken als bouwstenen om het vertrouwen in de EU-politiek, de groeiende kloof tussen progressieven en conservatieven, en crisiscommunicatie voor alle burgers te verbeteren.

Sleutelwoorden: Ervaren crisisrespons, vertrouwen in de EU-politiek, politieke oriëntatie, rally around the flag, Oekraïne-Rusland oorlog

Inhoudsopgave

Inleiding.....	5
Theoretisch kader	8
2.1.1 Vertrouwen in de Europese politiek	8
2.1.2 Dimensies vertrouwen in de Europese politiek	9
2.2.1 Ervaren crisisrespons-eenheid	11
2.2.2 Dimensies ervaren crisisrespons.....	11
2.3.1 Politieke voorkeur/oriëntatie	13
2.3.2 Links-rechts spectrum	13
2.3.3 Progressief-conservatief spectrum	14
2.4.1 ‘Rally around the flag’ theorie	15
2.5.1 Politieke orientatie als moderator voor rally around the flag.....	16
2.6.1 Conceptueel model.....	18
Onderzoeksontwerp en methodologische verantwoording.....	19
3.1 Onderzoeksontwerp.....	19
3.2 Onderzoekspopulatie en representativiteit	19
3.3 Karaktereigenschappen populatie	20
3.4 Dataverzameling	22
3.5 Operationalisering en meetinstrumenten	22
3.5.1 Afhankelijke variabele	22
3.5.2 Onafhankelijke variabele.....	22
3.5.3 Modererende variabele	23
3.6 Data-analyse.....	24
3.7 Betrouwbaarheid en validiteit	25
Resultaten	28
4.1 Beschrijvende Statistiek	28
4.2 Correlatieanalyse	29
4.3 Toetsende statistiek	31
4.3.1 Voorwaarden moderatieanalyse.....	31
4.3.2 Stappen moderatieanalyse	32

4.3.3 Resultaten moderatieanalyse	33
4.4 Samenvatting conclusie hypothesen.....	35
Conclusie en discussie.....	36
5.1 Beantwoording hoofdvragen en deelvragen	36
5.2 Interpretatie resultaten.....	36
5.3 Beperkingen van dit onderzoek	38
5.3 Maatschappelijke implicatie en bestuurlijke aanbevelingen	40
5.4 Wetenschappelijke aanbevelingen en vervolgonderzoek	41
Bronnenlijst	43
Bijlagen.....	48
Bijlagen 1: Grafiek vertrouwen in de Nederlandse Regering.....	48
Bijlagen 2: Vragenlijst.....	49
2.1 Informed Consent	49
2.2 Vragen controlevariabelen.....	50
2.3 Controlevragen Politiek vertrouwen	50
2.4 Vragen vertrouwen in EU-politiek.....	50
2.5 Informatieblad: Reactie EU na inval Rusland	51
2.6 Vragen perceptie crisisrespons	52
2.7 Vragen politieke oriëntatie	52
Bijlage 3: assumpties mediatieanalyse	53
3.1 Scatterplot (lineaire relatie)	53
3.2 VIF-waarden (multicollineariteit)	54
3.3 Homoscedasticiteit	54
3.4 Onafhankelijke observaties	54
Bijlage 4: Factoranalyse.....	55
4.1 Factoranalyse Vertrouwen in de EU-politiek	55
4.2 Factoranalyse Ervaren crisisrespons	56
4.3 Factoranalyse Politieke oriëntatie	57
Bijlage 5: Frequentieanalyse populatie.....	58
Bijlage 6: Correlatietabel alle variabelen	61

Inleiding

Politiek vertrouwen is een fenomeen dat sterk wordt beïnvloed door verschillende factoren zoals economische en maatschappelijke omstandigheden. Wanneer economische omstandigheden veranderen zoals tijdens een recessie of een periode van economische groei, heeft dit directe gevolgen voor hoe burgers hun overheid en politieke instituties waarderen (Mueller, 1970). Zo kan een periode van economische groei bijdragen aan een stijging in vertrouwen, terwijl economische crises of schandalen dit vertrouwen kunnen ondermijnen. Ook maatschappelijke omstandigheden hebben dezelfde werking, waarin de toenemende polarisatie een steeds belangrijkere rol speelt. In een maatschappij die steeds meer gepolariseerd raakt, verschuift de macht vaak tussen verschillende partijen, wat een veranderende context creëert waarin het vertrouwen in de politiek fluctueert. Deze politieke verschuivingen versterken de ideologische kloof tussen verschillende groepen burgers, wat resulteert in een dynamische en soms onvoorspelbare ontwikkeling van het politieke vertrouwen.

Dit dynamische karakter van politiek vertrouwen is duidelijk zichtbaar in zowel Nederland als in de Europese Unie. In de afgelopen vijf jaar is het vertrouwen in de Europese Unie onder Nederlanders licht toegenomen. Volgens de Eurobarometer (2024) vertrouwt momenteel 66% van de Nederlanders de Europese Unie, terwijl dit begin 2022 nog 57% was (Eurobarometer, 2023) en in 2021 slechts 51% (Eurobarometer, 2022). Deze cijfers illustreren hoe economische omstandigheden en maatschappelijke polarisatie samen een belangrijke rol spelen in het vormgeven van het vertrouwen in politieke instituties. De onderlinge dynamiek tussen deze factoren benadrukt de gevoelige aard van het vertrouwen in de politiek en de uitdagingen die hiermee samengaan.

Een bijzondere factor op de dynamiek van politiek vertrouwen zijn crisesresponsen. Diverse crises zoals de COVID-19-pandemie, of de economische bankencrisis en de oorlog in Oekraïne kunnen het vertrouwen in de politiek, in de overheid of in leiders beïnvloeden. Zo steeg de goedkeuringsratio van de Oekraïense president Zelensky van 32% in december 2021 tot 93% in februari 2022, en de goedkeuringsratio van de Russische president Poetin steeg van 63% eind 2021 tot 83% in maart 2022 (Kizilova & Norris, 2023). Ook in Nederland zien we een verschil. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) rapporteerde dat het overheidsvertrouwen in 2020 steeg van 60% (voor de COVID-19-situatie) naar 74% (na de

COVID-19-situatie), en direct daarna daalde tot 38% na het toeslagenschandaal (bijlage 1). Hetzelfde effect was te zien in het begin van 2022 voordat de oorlog in Oekraïne uitbrak. Toen was het vertrouwen in de overheid 39%, wat steeg naar 45% nadat de Russische invasie had plaatsgevonden (SCP, 2024, p.80). Dit fenomeen, waarbij politiek vertrouwen toeneemt tijdens een crisis, wordt ook wel het '*rally around the flag*' effect genoemd (Mueller, 1970). Dit verschijnsel draagt bij aan meer sociale cohesie en een sterkere identiteitsvorming (Mueller, 1970; Kizilova & Norris, 2023). Een grotere ervaren crisisrespons eenheid leidt dus tot een sterkere identiteitsvorming. Dit is een mogelijke verklaring waarom de Europese identiteitsvorming is toegenomen nadat EU-burgers de oorlog in Oekraïne hebben ervaren (Eurobarometer, 2024). Een wetenschappelijke consensus over de volledige aard van deze relatie is er nog niet (Kizilova & Norris, 2023).

Echter blijkt dat niet iedereen in Nederland op dezelfde manier reageert op deze crisis. Zo heeft het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) ondervonden dat politieke voorkeur een belangrijke rol speelt in dit verband. Uit het SCP-rapport (2024) blijkt dat het vertrouwen in de overheid en politiek tijdens de Oekraïne-crisisperiode verschillend werd ervaren door stemmers van diverse politieke partijen. Stemmers van progressieve partijen zoals PvdA/GL, PvdD en SP ervoeren een aanzienlijk grotere responsiviteit van de overheid dan stemmers van cultureel conservatieve partijen zoals BBB, FvD, JA21, SGP en PVV. Dit betekent dat progressieve stemmers meer het gevoel hadden dat de overheid op hun behoeften reageerde dan conservatieve stemmers. Daarnaast blijkt ook dat jongeren over het algemeen een lagere mate van vertrouwen ervaren dan andere leeftijdsgroepen. Politieke voorkeur, met name een cultureel-conservatieve ideologie, blijkt volgens dit onderzoek een significante factor te zijn in hoe de crisisrespons eenheid wordt ervaren, evenals in de mate van politieke identiteit. Hoe deze relatie precies wordt beïnvloed, is nog niet volledig duidelijk.

Het is echter wel van belang een beter beeld te krijgen van deze relatie, gezien de toenemende polarisatie tussen progressieven en conservatieven (SCP, 2020). Beleidsmakers kunnen met deze inzichten gebruiken om het vertrouwen in de EU-politiek en Europese identiteitsvorming te herstellen, met name een focus op onder gerepresenteerde groepen. Dit is essentieel voor de legitimiteit van de overheid omtrent EU-beleidsvoering en geopolitieke crisisresponsen. Uit het nationaal rapport van de Eurobarometer (2023) blijkt dat ruim een derde van de Nederlanders de oorlog in Oekraïne ziet als een van de grootste

uitdagingen van Europa, en verdient dus een zorgvuldige benadering. Deze inzichten kunnen beleidsmakers helpen om breed geaccepteerd beleid te vormen die door verschillende groepen worden geaccepteerd. Daarnaast biedt dit onderzoek unieke inzichten voor de lange termijngevolgen van het huidige crisismanagement op dit geopolitieke vraagstuk, zodat er rekening gehouden kan worden met democratische weerbaarheid.

Wegens de benoemde wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie staat de volgende vraag in dit onderzoek centraal:

In hoeverre beïnvloedt politieke voorkeur de relatie tussen de ervaren crisisrespons en vertrouwen in de EU-politiek?

Naast deze centrale hoofdvraag zijn er enkele deelvragen opgesteld om meer inzichten te krijgen voor het beantwoorden van de hoofdvraag:

1. Is er een statistisch significante relatie tussen de ervaren crisisrespons en het vertrouwen in de EU-politiek?
2. Is er een statistisch significante relatie tussen de ervaren crisisrespons en politieke voorkeur?
3. Is er een statistisch significante relatie tussen politieke voorkeur en de ervaren crisisrespons?

In het volgende hoofdstuk van dit onderzoek zal er eerst een literatuuronderzoek worden gepresenteerd waarin eerdere onderzoeken naar vertrouwen in de politiek, crisisresponsen en de rol van politieke voorkeur worden besproken. Daarna zal het methodologisch kader van dit onderzoek worden toegelicht, inclusief de gebruikte onderzoeksopzet, dataverzameling en analysetechnieken. Vervolgens zullen de onderzoeksresultaten worden gepresenteerd en geanalyseerd. Tot slot zullen de bevindingen worden besproken en zullen er conclusies en aanbevelingen worden gegeven voor beleidsmakers en toekomstige onderzoekers.

Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de literaire bevindingen over de variabelen ervaren crisis respons-eenheid, vertrouwen in de Europese politiek, en politieke voorkeur, en gebruikte theorieën. Op basis van deze onderbouwing wordt het conceptueel model beargumenteerd, evenals de hieruit volgende hypothesen die later getoetst zullen worden.

2.1.1 Vertrouwen in de Europese politiek

De term '*vertrouwen in de Europese politiek*' is samengestelde term dat bestaat uit verschillende componenten, namelijk 'vertrouwen' en 'Europese politiek'. Om een volledig begrip van de term te hebben is het belangrijk dat de componenten duidelijk zijn beschreven.

'Politiek' verwijst naar de processen en activiteiten die verband houden met de bestuur en besluitvorming binnen een maatschappij. Het omvat de processen, structuren en dynamieken waarmee publieke beslissingen worden genomen, beleid wordt gevormd, en macht en middelen worden verdeeld (Heywood, 2013). Politiek kan op verschillende niveaus worden beoefend, van lokaal tot internationaal, en heeft betrekking op zowel formele instellingen zoals regeringen en parlementen, als informele praktijken en netwerken. 'Europese politiek' verwijst dan ook specifiek naar de politieke processen en structuren binnen de Europese Unie (EU) en haar lidstaten. Het omvat de werking van de EU-instellingen, zoals de Europese Commissie, het Europees Parlement, de Europese Raad en het Hof van Justitie van de Europese Unie. Europese politiek richt zich op de beleidsvorming, wetgeving en besluitvorming op supranationaal niveau evenals de interactie tussen de EU en de nationale regeringen van haar lidstaten (Nugent, 2006).

'Vertrouwen' verwijst naar de positieve verwachting dat anderen zullen handelen op een voorspelbare, eerlijke en betrouwbare manier. In de context van politieke instellingen, betekent vertrouwen dat burgers geloven dat de instellingen competent, eerlijk en responsief zijn in het dienen van het publieke belang (Newton, 2007). Vertrouwen is cruciaal voor de legitimiteit van politieke systemen, omdat het de bereidheid van burgers vergroot om zich te conformeren aan regels en beslissingen en om deel te nemen aan politieke processen (Putnam, 2000).

Samengevoegd verwijst de term 'Vertrouwen in de Europese politiek' dus naar het vertrouwen dat burgers hebben in de Europese instellingen en hun vermogen om effectief beleid te maken en te implementeren. Het omvat de perceptie dat de EU-instellingen

competent, eerlijk, transparant en responsief zijn in hun functioneren (Eichenberg & Dalton, 1993).

2.1.2 Dimensies vertrouwen in de Europese politiek

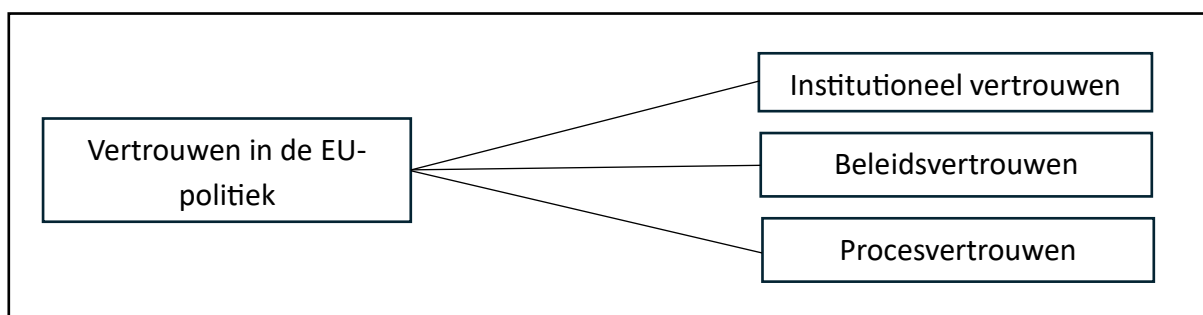
Het vertrouwen in de Europese politiek is zoals hierboven is beschreven een concept dat uit verschillende componenten bestaat waar diverse organen onder vallen. Naast dit, is het concept ook multidimensionaal van aard. Dit blijkt uit analyses die zijn ontleend aan modellen zoals die van Easton (1975), die onderscheid maakte tussen specifiek en diffuus overheidsvertrouwen, en Norris (1999) die het belang van institutionele prestaties voor het opbouwen van overheidsvertrouwen benadrukte. De wetenschappelijke literatuur benadrukt over politiek vertrouwen dat burgers vertrouwen hebben in politieke instellingen wanneer deze instellingen als effectief, eerlijk en responsief worden gezien. Om deze reden kan het vertrouwen in de Europese politiek worden opgesplitst in drie dimensies, namelijk institutioneel vertrouwen in de EU, beleidsvertrouwen, en procesvertrouwen. Deze dimensies zijn ontleend aan modellen van Armingeon & Ceka (2014). Hun onderzoek richtte zich op de dynamieken van vertrouwen in supranationale instellingen, met name tijdens economische crises, zoals die van 2007-2008. Armingeon en Ceka (2014) identificeerden specifieke dimensies van vertrouwen die significant zijn voor het begrijpen van hoe burgers de prestaties van de EU-instellingen evalueren.

De eerste dimensie binnen dit model, institutioneel vertrouwen in de EU, verwijst naar het vertrouwen van burgers in de belangrijkste EU-instellingen, zoals de Europese Commissie, het Europees Parlement en andere organen die verantwoordelijk zijn voor het beleid en de regelgeving binnen de EU. Norris (1999) wijst erop dat de prestaties van politieke instellingen met name hun competentie en integriteit, fundamenteel zijn voor het opbouwen van institutioneel vertrouwen. Dit komt omdat burgers de EU-instellingen beoordelen op hun vermogen om beleid te maken en te implementeren dat het welzijn van de lidstaten bevordert. Easton (1975) benadrukt in zijn model van politiek vertrouwen het belang van institutioneel vertrouwen als basis voor diffuus en specifiek vertrouwen. Volgens Easton is diffuus vertrouwen het algehele vertrouwen in het politieke systeem, terwijl specifiek vertrouwen betrekking heeft op het vertrouwen in specifieke instellingen of personen.

De tweede dimensie, beleidsvertrouwen, betreft het vertrouwen in de capaciteiten van de EU om effectief beleid te ontwikkelen en uit te voeren op supranationale onderwerpen

zoals economie of veiligheid. Deze dimensie is een kerncomponent omdat de EU primair functioneert als een beleidsmakende entiteit die gericht is op het harmoniseren van regels en wetten voor de lidstaten. Beleidsvertrouwen weerspiegelt de tevredenheid van burgers met de uitkomsten van EU-beleid en de mate waarin deze bijdragen aan hun welzijn (Newton, 2007). Het onderzoek van Armingeon & Ceka (2014) bevestigen dit doordat er wordt aangetoond dat beleidsvertrouwen sterk beïnvloed wordt door de utilitaire prestaties van de EU, met andere woorden, hoe goed de EU in staat is om tastbare voordelen te leveren aan haar burgers.

De derde dimensie, procesvertrouwen, betreft het vertrouwen in de transparantie, eerlijkheid en responsiviteit van de besluitvormingsprocessen binnen de EU. Rawlins (2008) benadrukt dat transparantie en verantwoordingsplicht cruciaal zijn voor het opbouwen van vertrouwen in politieke instellingen omdat ze de perceptie van eerlijkheid en integriteit bevorderen. Wanneer burgers het gevoel hebben dat ze inzicht hebben in hoe beslissingen worden genomen en dat deze processen eerlijk en rechtvaardig zijn, wordt een gevoel van betrokkenheid en controle gecreëerd. Dit vermindert onzekerheid en bevordert de legitimiteit van de instellingen. Transparantie maakt het moeilijker voor overheden om onethische praktijken te verbergen, wat de geloofwaardigheid versterkt. Verantwoordingsplicht zorgt ervoor dat beleidsmakers zich verplicht voelen om beslissingen te rechtvaardigen en de gevolgen ervan te dragen wat de bereidheid van burgers om de autoriteit van deze instellingen te accepteren vergroot. Hierdoor zien burgers dat hun belangen worden beschermd en gerespecteerd, wat belangrijk is voor het vertrouwen in de besluitvormingsprocessen van de EU, vooral tijdens crises wanneer de behoefte aan duidelijke en eerlijke communicatie nog groter is (Rawlins, 2008).

Figuur 1: *dimensies vertrouwen in de EU-politiek* (Armingeon & Ceka (2014))

2.2.1 Ervaren crisisrespons

Het begrip '*ervaren crisisrespons*' is een begrip dat verwijst naar de perceptie van burgers over de samenhang en effectiviteit van de reacties van hun regering op crisissituaties. De oorsprong van dit begrip ligt in de studie van crisismanagement en risicocommunicatie die zich heeft ontwikkeld in de jaren '80 en '90 als reactie op een aantal grote rampen en crises om de impact van overheidsacties op publieke percepties en gedragingen te begrijpen. Een belangrijke mijlpaal in deze ontwikkeling was het werk van Boin et al. (2005), waarin crisismanagement werd beschreven als een cruciaal aspect van openbaar bestuur en leiderschap tijdens noodsituaties. De term '*crisisrespons*' kreeg hierna wetenschappelijke aandacht in de context van hoe goed georganiseerde en gecoördineerde reacties op crises kunnen leiden tot verhoogd vertrouwen en sociale cohesie. Dit concept werd verder verdiept door het Integrated Crisis Mapping (ICM) model van Jin, Pang en Cameron (2007), dat de percepties van burgers tijdens crises analyseert. Het ICM-model benadrukt dat de manier waarop een crisis wordt beheerd, direct van invloed is op hoe het publiek de effectiviteit en betrouwbaarheid van de respons beoordeelt.

2.2.2 Dimensies ervaren crisisrespons

Ervaren crisisrespons omvat volgens dit ICM-model drie belangrijke dimensies die elk een uniek aspect van de publieke perceptie van crisisbeheer vertegenwoordigen. Deze dimensies zijn emotionele respons, perceptie van risicobeheer, en perceptie van communicatie. Elk van deze dimensies draagt bij aan de algehele perceptie van eenheid en effectiviteit in de crisisrespons van de overheid.

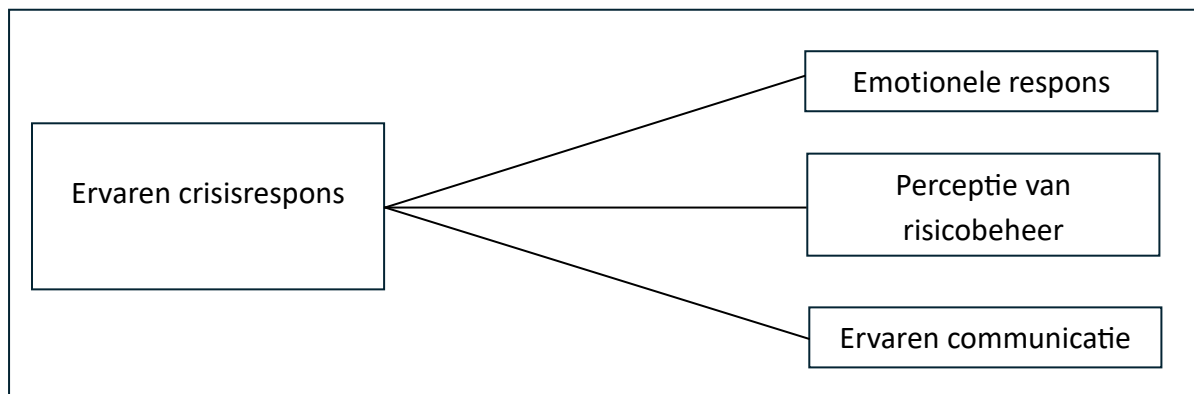
De eerste dimensie binnen ervaren crisisrespons is de emotionele respons. Deze dimensie verwijst naar de gevoelens en emoties van het publiek als reactie op de crisis en de maatregelen die de overheid neemt. Deze dimensie omvat emoties zoals angst, boosheid, vertrouwen en empathie. Jin, Pang en Cameron (2007) benadrukken dat de emotionele reacties van belanghebbenden tijdens crises belangrijk zijn voor het begrijpen van hun percepties van de crisisrespons. Deze emoties beïnvloeden hoe individuen de competentie en effectiviteit van de overheidsreacties evalueren. Historisch gezien hebben emoties altijd een centrale rol gespeeld in hoe crises worden waargenomen en beheerd (Jin, Pang, & Cameron, 2007). Bijvoorbeeld, tijdens de financiële crisis van 2008 en de COVID-19 pandemie

waren gevoelens van angst en onzekerheid wijdverspreid wat de percepties van overheidsmaatregelen sterk beïnvloedde.

De tweede dimensie binnen ervaren crisisrespons-eenheid is de perceptie van risicobeheer. Deze dimensie verwijst naar hoe effectief het publiek vindt dat de overheid risico's beheert en minimaliseert tijdens een crisis. Binnen deze dimensie valt onder andere de coördinatie van de overheid, en hoe zij risicobeheer coördineren. Deze dimensie is een onderdeel van ervaren crisisrespons omdat het aangeeft in welke mate burgers dezelfde risico's inzien. Als burgers dezelfde risico's inzien dan de overheid, dan is er een hogere mate van crisisrespons-eenheid (Jin, Pang, & Cameron, 2007; Covello, 1992).

Communicatie verwijst naar de rol van communicatie binnen gemeenschappen en de mate van samenhang tijdens de crisis. Putnam (2000) benadrukte het belang van sociale cohesie en gemeenschapsbetrokkenheid als sleutelcomponenten van veerkracht en gezamenlijk crisisbeheer. Tijdens crises kunnen sterke sociale netwerken en effectieve interpersoonlijke communicatie bijdragen aan een gedeeld begrip van de situatie en gezamenlijke actie, wat essentieel is voor eenheid en collectieve respons. In tegenstelling tot emotionele respons, die zich richt op individuele gevoelens, en perceptie van risicobeheer, die gaat over de waargenomen effectiviteit van overheidsmaatregelen, benadrukt communicatie hoe goed informatie en samenwerking binnen gemeenschappen verlopen.

De derde dimensie van ervaren crisisrespons is de ervaren communicatie. Communicatie verwijst naar de rol van informatieoverdracht binnen gemeenschappen en de mate van samenhang tijdens de crisis. In het ICM-model wordt beschreven hoe effectieve crisiscommunicatie bijdraagt aan het verminderen van onzekerheid en angst, en het bevorderen van vertrouwen en cohesie binnen gemeenschappen. Dit onderscheidt communicatie van de andere dimensies, zoals emotionele respons en perceptie van risicobeheer, door te focussen op de kwaliteit en consistentie van de informatie-uitwisseling tussen de overheid en het publiek. Communicatie is een dimensie van ervaren crisisrespons-eenheid omdat goede communicatie helpt bij het opbouwen van een gevoel van eenheid en het bereiken van consensus over gemaakte keuzes binnen gemeenschappen (Putnam, 2000; Jin, Pang, & Cameron, 2007).

Figuur 2: *dimensies ervaren crisisrespons volgens het ICM-model (Jin, Pang, & Cameron 2007)*

2.3.1 Politieke voorkeur/oriëntatie

Politieke oriëntatie verwijst naar de verzameling van ideologische overtuigingen en waarden die bepalen hoe individuen de rol van de overheid en het beleid zien. Het helpt verklaren waarom mensen bepaalde politieke voorkeuren hebben, hoe ze stemmen en hoe ze reageren op beleidskwesties (Bobbio, 1996). Politieke oriëntatie wordt vaak gemeten op een spectrum van links naar rechts, maar kan ook worden ingedeeld in termen van progressief of conservatief (Jost, Federico, & Napier, 2009).

2.3.2 Links-rechts spectrum

Het links-rechts spectrum is een veelgebruikte manier om politieke oriëntaties te begrijpen en te categoriseren. Het links-rechts spectrum heeft haar oorsprong in de Franse Revolutie. Tijdens de vergaderingen van de Franse Nationale Vergadering zaten degenen die voor verandering en hervorming waren aan de linkerzijde van de zaal, terwijl degenen die voor het behoud van de traditionele orde waren aan de rechterzijde zaten. Deze indeling werd de basis om verschillende politieke ideologieën en standpunten te onderscheiden die vandaag in de links-rechts spectrum te herkennen is (Gauchet, 1997).

Aan de linkerzijde van het spectrum liggen politieke overtuigingen die de nadruk leggen op gelijkheid, sociale rechtvaardigheid en overheidsinterventie in de economie. Deze oriëntatie heeft haar wortels in de arbeidersbewegingen van de 19e eeuw en de socialistische en communistische ideologieën die pleitten voor herverdeling van rijkdom en middelen om sociale ongelijkheden te bestrijden. Linkse partijen en bewegingen pleiten vaak voor hogere belastingen op de rijken, uitgebreide sociale programma's en een sterke rol voor de overheid

in het reguleren van markten en beschermen van kwetsbare groepen (Inglehart & Klingemann, 1976).

Aan de rechterzijde van het spectrum bevinden zich politieke overtuigingen die de nadruk leggen op individuele vrijheid, economische liberalisering en beperkte overheidsinterventie. Deze ideologieën zijn ontstaan als reactie op de collectivistische en socialistische bewegingen, met een focus op klassieke liberale principes zoals eigendomsrechten, vrijemarkteconomie en persoonlijke verantwoordelijkheid. Rechtse partijen en bewegingen pleiten vaak voor lagere belastingen, deregulering en privatisering van overheidsdiensten met het geloof dat de vrije markt de meest efficiënte manier is om welvaart te creëren en te verdelen (Hayek, 1944; Friedman, 1962).

2.3.3 Progressief-conservatief spectrum

Het progressief-conservatief spectrum biedt een andere manier om politieke oriëntaties te categoriseren, met de nadruk op de houding ten opzichte van sociale verandering en traditie. Progressieve oriëntaties leggen doorgaans meer nadruk op sociale gelijkheid, milieuactivisme en verandering. De progressieve beweging vindt haar oorsprong in de verlichting met een nadruk op rationeel denken, wetenschap en het idee dat de samenleving door hervormingen en technologische vooruitgang verbeterd kan worden. Progressieven streven naar hervormingen om sociale ongelijkheden te verminderen, het milieu te beschermen en inclusieve samenlevingen te bevorderen. Ze ondersteunen vaak rechten voor minderheden en zien overheidsinterventies als een middel om maatschappelijke vooruitgang te bevorderen (Jost, Federico, & Napier, 2009).

Conservatieve oriëntaties daarentegen leggen de nadruk op traditionele waarden, economische vrijheid en stabiliteit. Conservatisme als politieke stroming ontstond als reactie op de snelle sociale veranderingen en revoluties van de 18e en 19e eeuw, zoals de Franse Revolutie. Conservatieven hechten waarde aan het behoud van bestaande sociale structuren en normen, en zijn vaak sceptisch ten opzichte van snelle sociale veranderingen. Ze benadrukken de noodzaak van sterke wet- en regelgeving om de orde te handhaven en de economie te bevorderen door middel van vrije marktprincipes. Conservatieven zien traditie en continuïteit als essentiële elementen om maatschappelijke stabiliteit en cohesie te waarborgen (Oakeshott, 1962; Kirk, 1953).

2.4.1 'Rally around the flag' theorie: Ervaren crisisrespons-eenheid als voorspeller van Vertrouwen in de Europese politiek

Het verband tussen ervaren crisisrespons en vertrouwen in de EU-politiek kan worden verklaard door het gebruik van het Integrated Crisis Mapping (ICM) model van Jin, Pang en Cameron (2007). Het ICM-model stelt dat de respons van politieke instellingen op crises in drie dimensies kan worden geanalyseerd: emotionele respons, perceptie van risicobeheer, en communicatie. Deze dimensies beïnvloeden hoe burgers de effectiviteit en betrouwbaarheid van deze instellingen waarnemen, wat op zijn beurt het vertrouwen in de EU-politiek beïnvloedt.

Zo stelt het model dat een positieve emotionele respons op de crisismaatregelen van de EU-instellingen kan leiden tot een verhoogd institutioneel vertrouwen. Als de EU erin slaagt een gevoel van veiligheid en competentie over te brengen, zullen burgers eerder geneigd zijn om vertrouwen te hebben in deze instellingen. De perceptie van risicobeheer speelt hierbij een cruciale rol. Als burgers de maatregelen van de EU als effectief beschouwen in het minimaliseren van risico's en het beheersen van de crisis, neemt hun vertrouwen in de beleidsvorming en -uitvoering van de EU toe. Effectieve communicatie door de EU tijdens een crisis is eveneens van groot belang. Wanneer de EU-instellingen duidelijke, consistente en transparante informatie verstrekken, bevordert dit de perceptie van eerlijkheid en responsiviteit in de besluitvormingsprocessen. Transparantie en verantwoordingsplicht zijn belangrijke elementen voor effectieve communicatie. Het zorgt voor het opbouwen en behouden van vertrouwen. Wanneer burgers geloven dat de EU open en eerlijk is over haar acties en bereid is om verantwoordelijkheid te nemen, versterkt dit zowel het institutionele als het procesvertrouwen.

Wanneer burgers de crisisrespons van de EU als effectief en samenhangend ervaren, neemt hun vertrouwen in politieke-en-overheidsorganen toe. Dit fenomeen wordt het *rally around the flag* effect genoemd. Dit fenomeen werd voor het eerst uitgebreid beschreven door John Mueller (1970) in het kader van Amerikaanse presidentiële goedkeuringscijfers tijdens oorlogen en internationale crises. Het effect treedt op wanneer een externe bedreiging of crisis een gevoel van nationale eenheid en solidariteit oproept waardoor de steun voor politieke leiders en instellingen tijdelijk toeneemt (Mueller, 1970).

Op basis van de hierboven beschreven onderbouwde theorie wordt de volgende hypothese opgesteld:

H1: perceptie ervaren crisisrespons heeft een positief verband met vertrouwen in de EU-politiek

2.5.1 Politieke oriëntatie als moderator tussen ervaren crisisresponse-eenheid en vertrouwen in de Europese politiek

Het is bekend dat politieke oriëntatie invloed heeft op de percepties en reacties van burgers op overheidsbeleid en crisisbeheer (Jost, Glaser, Kruglanski, & Sulloway, 2003). Onderzoek naar politieke oriëntatie richt zich vaak op de verschillen tussen progressieve en conservatieve ideologieën en hoe deze verschillen van invloed zijn op het vertrouwen in politieke instellingen. In tijden van crisis kan deze dynamiek nog complexer worden, aangezien de manier waarop crisisrespons wordt waargenomen, sterk kan variëren afhankelijk van de politieke overtuigingen van burgers.

Conservatieven hechten waarde aan stabiliteit, orde en traditionele waarden, en zijn doorgaans meer geneigd om steun te bieden aan sterke leiders en instellingen die deze waarden verdedigen, vooral tijdens crises. Conservatieve burgers hebben de neiging om vertrouwen te hebben in sterke, autoritaire responsen die duidelijk leiderschap en beslissingskracht tonen (Jost et al., 2003). Dit vertrouwen kan echter anders worden beïnvloed wanneer het gaat om supranationale instellingen zoals de EU. Wetenschappelijke literatuur wijst erop dat conservatieven wantrouwender kunnen zijn tegenover supranationale instellingen, vooral als zij deze zien als bedreigingen voor nationale soevereiniteit en traditionele waarden (Eurofound, 2022; Deloitte, 2022). Dit wantrouwen kan nog verder worden versterkt tijdens crises als de respons van de EU niet aansluit bij hun verwachtingen van krachtig en nationaal-georiënteerd leiderschap.

Progressieve burgers daarentegen leggen meer nadruk op sociale rechtvaardigheid, gelijkheid en hervorming. Zij zijn kritischer over autoritaire responsen en geven de voorkeur aan transparantie, inclusiviteit en verantwoordingsplicht in crisisbeheer. Hoewel progressieve burgers ook hun steun kunnen verenigen achter politieke instellingen tijdens crises, zijn zij vaak veeleisender over de wijze waarop deze instellingen reageren, met een sterke nadruk op eerlijkheid, transparantie en effectieve communicatie (Jost et al., 2003). Voor progressieve burgers is de respons van supranationale instellingen zoals de EU doorgaans positiever, vooral als deze instellingen voldoen aan hun normen van transparantie en inclusiviteit. Hun

vertrouwen kan toenemen als zij zien dat de EU effectief, eerlijk en rechtvaardig handelt, vooral in tijden van crisis.

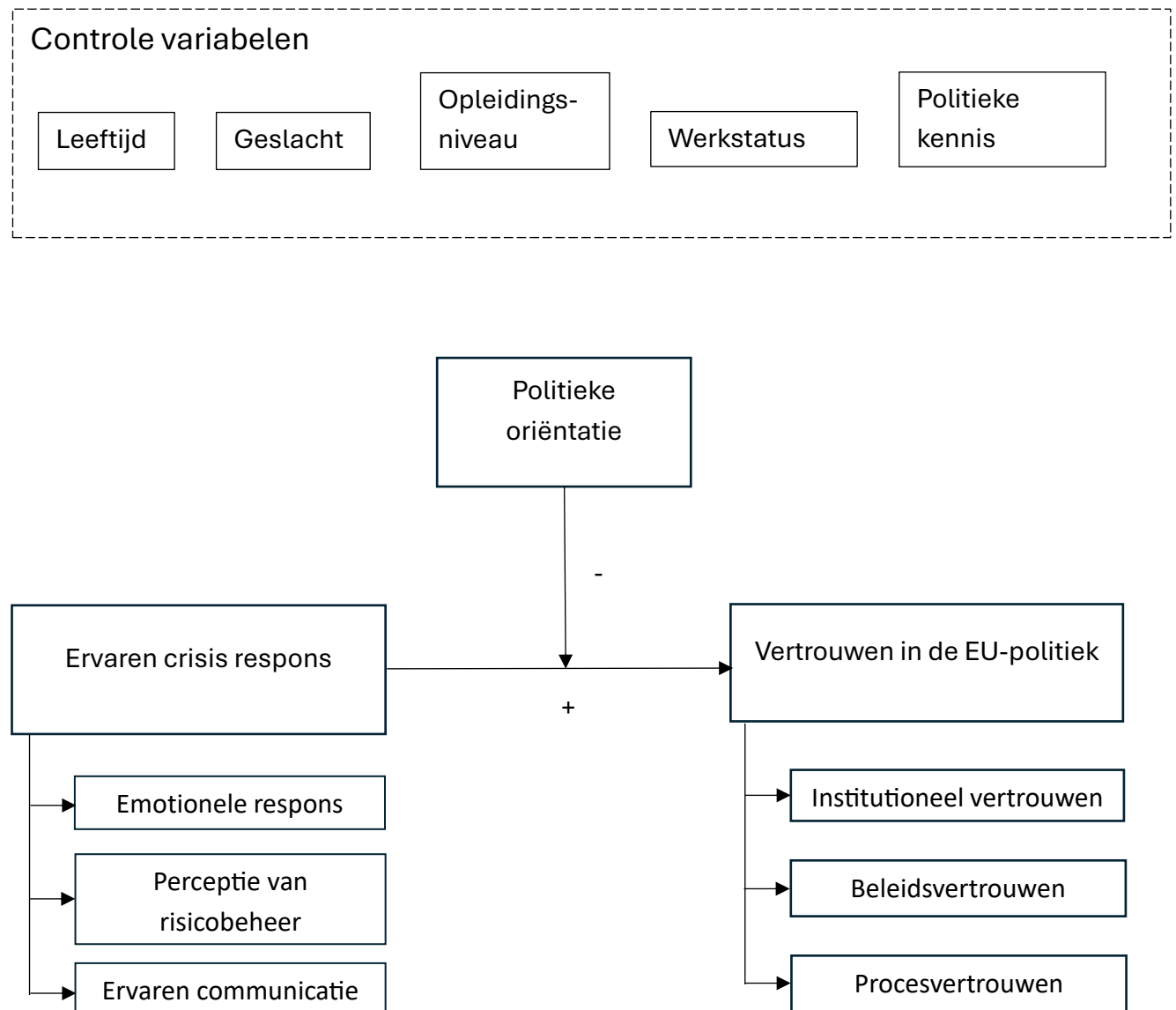
De invloed van politieke oriëntatie op het vertrouwen in politieke instellingen hangt ook nauw samen met het bestaande basisniveau van vertrouwen. Hetherington en Nelson (2003) betogen dat het rally-effect sterker is bij burgers die al een hoog basisniveau van vertrouwen hebben in politieke instellingen. Voor conservatieve burgers, die doorgaans meer vertrouwen hebben in autoritaire structuren en sterke leiders, zal een effectieve crisisrespons het vertrouwen in de EU-instellingen verder versterken, mits deze instellingen hun waarden en normen respecteren. Voor progressieve burgers, die meer waarde hechten aan transparantie en inclusiviteit, zal een effectieve crisisrespons alleen leiden tot een verhoogd vertrouwen als deze respons voldoet aan hun hogere verwachtingen van eerlijkheid en rechtvaardigheid.

Omdat de hierboven benoemde onderzoeken erop wijzen dat de relatie tussen ervaren crisisrespons en vertrouwen in de EU-politiek wordt beïnvloed door de mate van hoe conservatief of progressief iemand is, worden de volgende hypothesen opgesteld:

H2: Politieke oriëntatie treedt op als moderatie in de relatie tussen ervaren crisisrespons en vertrouwen in de Europese politiek.

H3: De relatie tussen ervaren crisisrespons en vertrouwen in de EU-politiek is sterker voor progressieve burgers dan voor conservatieve burgers.

2.6.1 Conceptueel model

Figuur 3: *conceptueel model*

Onderzoeksontwerp en methodologische verantwoording

In dit hoofdstuk volgt er een uitleg over het onderzoeksontwerp, hoe er aan data is gekomen, hoe de concepten zijn gemeten en hoe de verworven data is geanalyseerd. Ook volgt er een verantwoording over de betrouwbaarheid en validiteit en ethische keuzes binnen dit onderzoek.

3.1 Onderzoeksontwerp

Dit onderzoek kan worden gecategoriseerd tot een kwantitatief onderzoek omdat het de relatie tussen de centrale variabelen in kaart brengt middels een surveyonderzoek. Er is gekozen voor een kwantitatieve onderzoeksmethode omdat deze methode het meest geschikt is voor het beantwoorden van de opgestelde onderzoeksvraag en bijbehorende hypothesen, die een kwantificeerbare relatie in kaart brengen.

Er is specifiek gekozen voor het verzamelen van eigen data middels een surveyonderzoek omdat het zowel het SCP-rapport *Sociale en Culturele ontwikkelingen* (2024) als de *Eurobarometer 100* (2024) beperkte tot geen kwantitatieve informatie beschikt over politieke oriëntatie in de context van crisisresponse en politiek vertrouwen in de EU. De unieke relatie tussen deze variabelen kunnen via een surveyonderzoek wel in kaart gebracht worden. Daarnaast is een surveyonderzoek geschikt om grote representatieve populaties te onderzoeken in een korte periode van tijd, zodat er uitspraken gedaan kunnen worden over algemene bevolkingsgroepen zoals progressieven, conservatieven of jongeren (Babbie, 2010).

3.2 Onderzoekspopulatie en representativiteit

De onderzoekspopulatie bestaat uit de algehele Nederlandse bevolkingsgroep. Deze groep telt ruim 17.8 miljoen inwoners volgens het CBS (2024). Er is geen criteria om deel te nemen aan de vragenlijst. Dit zorgt voor diverse data die representatiever kan zijn voor de gehele bevolking, inclusief de maatschappelijk implicaties die hieruit kunnen voortkomen. Om te bepalen wat een representatieve steekproefgrootte van deze populatie is, is er gebruik gemaakt van de formule voor steekproefberekening zoals beschreven door Field (2013). Hierbij wordt de initiële steekproefgrootte berekend (n_1), en daarna gecorrigeerd voor de uiteindelijke steekproefgrootte (n_2).

Ervan uitgaande dat de populatie 17.8 miljoen inwoners bevat, en een betrouwbaarheidsinterval van 95% wordt gehanteerd, wat overeenkomt met een z-waarde van 1.96 (en dus een foutmarge van 5%), met een verwachte proportie (p) van 0.5 omdat de populatie algemeen is en daarmee een maximale variabiliteit oplevert, ziet de berekening er als volgt uit:

$$n_1 = \frac{Z^2 * p * (1 - p)}{E^2}$$

$$\text{Toegepast: } n_1 = \frac{1.96^2 * 0.5 * (1-0.5)}{0.05^2}$$

$$n_1 = 384,16$$

Aangezien de populatiegrootte 17.8 miljoen bedraagt, wordt de initiële steekproefgrootte aangepast met behulp van de correctieformule voor eindige populaties:

$$n_2 = \frac{n_1}{1 + \left(\frac{n_1 - 1}{N}\right)}$$

$$\text{Toegepast: } n_2 = \frac{384.16}{1 + \left(\frac{384.16 - 1}{17.800.000}\right)}$$

$$n_2 \approx 384$$

Dit betekent dat voor een populatie van ruim 17.8 mensen met een betrouwbaarheidsniveau van 95% en een foutenmarge van 5%, een steekproefgrootte van 384 respondenten wordt gehanteerd om de populatie representatief te houden.

3.3 Karaktereigenschappen populatie

Na de Survey te hebben uitgezet is er een totale respons van n= 401 gemeten, waarvan n = 386 de vragenlijst compleet heeft ingevuld. De niet volledig ingevulde responsen zijn eruit gefilterd. De selectie van n = 386 wordt daarom als populatie gebruikt voor dit onderzoek. Een overzicht is in de onderstaande tabel te vinden:

Variabele	Waarden	Frequentie & percentage	Gemiddelde	S.D.	Min.	Max.
Geslacht	• Man (1) • Vrouw (2)	1 = 205; 53.1% 2 = 181; 45.7%	1.47	0.50	1	2
Leeftijd	<i>Continu</i>	<i>(zie bijlage 5.1)</i>	26.74	8.42	17	72
Opleidingsniveau	• Geen diploma (1) • Basisschool (2) • Middelbare School (VMBO, HAVO, VWO) (3) • Middelbaar Beroepsonderwijs (MBO) (4) • Hoger Beroepsonderwijs (HBO) (5) • Wetenschappelijk Onderwijs (Bsc, Msc, PhD) • Anders (7)	1 = 0; 0.0% 2 = 0; 0.0% 3 = 38; 9.8% 4 = 19; 4.9% 5 = 58; 15.0% 6 = 267; 69.3% 7 = 4; 1.0%	5.47	0.98	3	7
Werkstatus	• Ik werk fulltime/parttime (1) • Ik ben werkzoekende (2) • Ik ben met pensioen (3) • Anders (4)	1 = 257; 66.7% 2 = 62; 16.0% 3 = 67; 17.3% 4 = 0; 0.0%	1.51	0.77	1	3
Totaal	N= 386					

Tabel 1: Beschrijvende statistiek voor populatiekenmerken

Uit de tabel is op te maken dat de geslachtsverdeling in de steekproef bijna gelijk (53.1% tegenover 45.7%). Dit komt bijna overeen met de verdeling van mannen en vrouwen in de Nederlandse bevolking (49.7% vs 50.3%) (CBS, 2024). De leeftijden variëren van 17 t/m 72 jaar, met een gemiddelde van 26.74 jaar. Dit is aanzienlijk anders dan de populatiegemiddelde van 42.4 jaar volgens het CBS (2024). Dit zal de generaliseerbaarheid sterk beïnvloeden. De precieze verdeling is te vinden in bijlage 5.1. Wat betreft opleidingsniveau is er een overrepresentatie is respondenten met een achtergrond in het wetenschappelijk onderwijs (69.3%) en het HBO (15.0%) tegenover 22% van hoogopgeleiden in Nederland volgens bevolkinggegevens van het Ministerie OCW (2023). Ook dit zal de generaliseerbaarheid sterk

beïnvloeden. Volgens het CBS heeft ruim 55% van de bevolking een vorm van arbeidsdeelname. Dit verschilt ruim 11% met de steekproef in deze studie, en komt overeen met een z-waarde afwijking van 4.82.

De steekproef heeft dus een duidelijke onrepresentatieve verhouding in leeftijd, opleidingsniveau en werkstatus. Hiervoor dient er voor deze controlevariabelen rekening gehouden te worden in de resultateninterpretatie.

3.4 Dataverzameling

De data voor dit onderzoek is verzameld door middel van een eigen enquête die is gemaakt met behulp van qualtrics.com. De survey is verspreid op digitale wijze onder zoveel mogelijk Nederlanders. Omdat de participanten zijn benaderd op gemak van toegankelijkheid en bereikbaarheid, is er sprake van een bias. Deze bias is een type '*niet-willekeurige*' steekproef dat wordt gecategoriseerd als '*convenience sampling*' (Babbie, 2010). Na het bereiken van het aantal respondenten (n=386), is de invulmogelijkheid voor de survey stopgezet.

3.5 Operationalisering en meetinstrumenten

3.5.1 Afhankelijke variabele

Vertrouwen in de EU-politiek is gemeten met een 9-item vragenlijst op een 5-punts Likertschaal. Voor het meten van het vertrouwen in de EU-politiek is gekeken naar de dimensies institutioneel vertrouwen, beleidsvertrouwen en procesvertrouwen, die vaak naar voren komen uit de literatuur als betrouwbare indicatoren van dit concept (Armingeon & Ceka, 2014). De gekozen schaal voor dit onderzoek is afkomstig van de European Social Survey (ESS, 2016). Dit is een gevalideerde en veelgebruikte schaal die de drie dimensies van vertrouwen ook bevat voor het specifiek meten van vertrouwen in de EU-politiek. De gebruikte items voor de schaal zijn te vinden in bijlage 2.3.

3.5.2 Onafhankelijke variabele

Ervaren crisisrespons is gemeten met een 9-item vragenlijst op een 5-punts Likertschaal (Bijlage 2.6). Voor het meten van de ervaren crisisrespons zijn de dimensies emotionele respons, perceptie van risicobeheer, en communicatie gebruikt als basis voor de schalen, omdat deze dimensies vaak naar voren komen uit de literatuur als betrouwbare indicatoren van dit concept (Jin, Pang en Cameron, 2007; Boin et al., 2017). De schaal en bijbehorende items die gebruikt zijn voor dit onderzoek, zijn gebaseerd op twee bestaande gevalideerde

schalen uit andere onderzoeken. Deze betreffen 6 vragen uit de CERC-survey van Yong et al. (2020) die o.a. de dimensies van emotioneel respons en crisisbeheer meten, en 3 vragen uit de Covid-Score-10 survey van Lazarus et al. (2020) die o.a. de dimensie van communicatie meet. De schalen zijn gecombineerd om de unieke samenstelling van de dimensies meetbaar te kunnen maken die zijn aangepast op de crisisrespons van de EU op de oorlogssituatie in Oekraïne. De gebruikte items voor de samengestelde schaal zijn te vinden in bijlage 2.6.

3.5.3 Modererende variabele

Politieke oriëntatie is gemeten met een 12-item vragenlijst op een 5-punts Likertschaal. Voor het meten van politieke oriëntatie zijn de culturele dimensie en de economische dimensie als basis genomen voor de schaal, omdat deze naar voren komen uit de literatuur als betrouwbare indicatoren van dit concept (Jost, Federico, & Napier, 2009; Inglehart & Klingemann, 1976). Ook hebben deze dimensies de meeste maatschappelijke relevantie voor politieke oriëntatie omdat het minste overheidsvertrouwen optreedt bij rechts-conservatieve burgers volgens het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP, 2024). Het gebruiken van deze dimensies als basis voor de schaal vergroot dus de kans op waardevolle inzichten. De '*Social Conservatism Scale*' uit de studie van Everett (2013) is om deze reden gebruikt voor het meten van politieke oriëntatie. Deze schaal is specifiek ontworpen om zowel de culturele als de economische dimensie van politieke oriëntatie te meten. De culturele dimensie omvat vragen die betrekking hebben op traditionele waarden, religieuze overtuigingen en sociale normen, terwijl de economische dimensie vragen bevat die de rol van de overheid in de economie, belastingbeleid en sociale voorzieningen meet. De originele vragen over wapenbezit en een fiscale regeling zijn uit de schaal gehaald omdat deze aspecten niet relevant zijn in Europese context. De gebruikte items zijn te vinden in bijlage 2.5.

3.5.4 Controlevariabele

In dit onderzoek zijn enkele controlevariabelen gebruikt om het effect op de afhankelijke variabele te kunnen onderscheiden. Als dit niet gebeurt, kunnen er onderliggende effecten worden gemeten die de analyse en resultaten kunnen verstoren (Field, 2013). Om deze reden zijn geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, werkstatus en politiek bewustzijn meegenomen als controlevariabelen omdat er van deze variabelen verwacht wordt dat ze een significante invloed zullen hebben op het vertrouwen in de EU-politiek.

Uit meerdere wetenschappelijke bronnen komt naar voren dat het politiek vertrouwen per geslacht significant verschilt wegens sociologische, biologische en evolutionaire oorzaken voor het ontstaan van vertrouwen. Zo hebben vrouwen over het algemeen een lager vertrouwen in de overheid en politiek omdat de overheid en de politiek vaker als minder responsief voor hen wordt ervaren (McDermott & Jones, 2020). Een benoemde reden is dat er in veel landen vaker mannen in de overheid of politiek actief zijn dan vrouwen waardoor hun geslachtsgerelateerde belangen (zoals specifieke vrouwenrechten) minder vaak worden gerepresenteerd, met het gevolg dat het vertrouwen in deze groep lager is dan bij mannen. Ditzelfde fenomeen kan ook optreden bij jongeren, gezien jongeren en hun belangen ondervertegenwoordigd zijn binnen de overheid en politiek (Li & Fung, 2012). Om deze reden is geslacht en leeftijd meegenomen om het moderatie-effect zo min mogelijk verstoord te kunnen meten.

Mensen die werkloos zijn, kunnen hetzelfde gevoel van een lage mate van responsiviteit ervaren. Dit komt omdat het verkrijgen van een baan samenhangt met de huidige economische staat van het land waar de overheid voor aansprakelijk wordt gezien. Een slechte ervaring hiermee beïnvloedt daarmee de ervaren responsiviteit van de overheid voor deze persoon, en daarmee het vertrouwen in de overheid, of de politiek. Om deze relatie op het vertrouwen in de overheidsorganen binnen de EU-politiek te kunnen onderscheiden, wordt deze controlevariabel meegenomen.

Opleidingsniveau kan een invloed hebben op algemene kennis en daarmee de mate in hoeverre de overheid, de politiek en de bijbehorende processen of andere informatie hierover begrepen kunnen worden (Ugur-Cinar et al., 2020). Hiervoor is opleidingsniveau meegenomen als controlevariabele in dit onderzoek. Echter, omdat opleidingsniveau een te brede indicator kan zijn in deze specifieke geopolitieke context van dit onderzoek, is hiervoor een extra controlevariabele geïntegreerd die specifiek het politiek bewustzijn meet. Door deze controlevariabelen te integreren, kan er later beter onderscheid gemaakt worden in hoeverre iemands kennis, begrip en inzichten van de EU een verstoord effect kan hebben op het moderatie-effect.

3.6 Data-analyse

Nadat er voldoende responsen zijn verzameld (n=386), is de verworven data geëxporteerd naar het programma SPSS om de kwantitatieve analyse uit te voeren. Gezien de opgestelde

hypothesen, worden er beschrijvende analyses, correlatie-en regressieanalyses uitgevoerd. Omdat de eerste hypothese een verband tussen twee variabelen stelt, is een regressieanalyse hiervoor noodzakelijk. Voor de tweede hypothese is een moderatie analyse noodzakelijk omdat de hypothese uitgaat van een moderatie effect. De moderatieanalyse wordt uitgevoerd middels een meervoudige regressieanalyse waarbij de politieke voorkeur als interactieterm fungeert om zo het onderzoeken of deze interacties significant bijdragen aan het verklaren van de afhankelijke variabele. Voor de derde hypothese wordt een gestratificeerde regressieanalyse uitgevoerd voor het apart testen van subgroepen binnen de data (Field, 2013).

3.7 Betrouwbaarheid en validiteit

Om betrouwbare en valide onderzoeksresultaten te genereren, is er op verschillende manieren hiermee rekening gehouden in het onderzoeksontwerp van deze studie. Zo is er gefocust op de interne, externe validiteit en de betrouwbaarheid.

Voor de van variabele vertrouwen in de EU-politiek is de toegepaste schaal gebaseerd op een eerder gebruikte gevalideerde schaal die afkomstig is uit de studie van Hooghe en Marien (2013). De 9 vragen zijn in dat onderzoek gevalideerd tot een schaal waarvan de betrouwbaarheid overeenkwam met $\alpha = 0.89$. Dit late een hoge interne consistentie zien van de items dat dus een goed samenhangend geheel vormt. Deze indicatie is de voornaamste reden om deze schaal te gebruiken binnen dit onderzoek. Na het uitvoeren van een betrouwbaarheidsanalyse met de verworven data, bleek de betrouwbaarheid overeen te komen met $\alpha = 0.948$. Dit komt overeen met een zeer hoge betrouwbaarheid. Om de validiteit maximaal te kunnen waarborgen is er een factoranalyse uitgevoerd waarbij er is gekeken naar de eigenwaarde van de items om te achterhalen of er onderliggende factoren zijn die de validiteit van de meting ondermijnen. Uit de *Principle Component* analyse (bijlage 4.1) blijkt dat er in totaal drie eigenwaarden zijn die boven het Kaiser-criterium van 1.0 uitkomen, wat indiceert dat er driedimensionaliteit heerst binnen het gemeten concept. Dit aantal komt overeen met de conceptualisering en de operationalisering van deze variabele, waardoor deze schaal een hoge validiteit lijkt te hebben. De lage eigenwaarden voor de overige items wijzen erop dat er geen andere onderliggende factoren zijn die de validiteit ondermijnen, wat de constructvaliditeit van deze schaal versterkt.

De vragen over ervaren crisisrespons zijn gebaseerd op de CERC-survey van Yong et al. (2020) en de Covid-Score-10 survey van Lazarus et al. (2020). De totale schaal van de CERC-survey heeft in de studie van Yong et al. (2020) een betrouwbaarheid van $\alpha = 0.97$, en de totale schaal van de Covid-Score-10 survey heeft in de studie van Lazarus et al. (2020) een betrouwbaarheid van $\alpha = 0.92$. Omdat beide schalen met deze waarden kunnen worden gecategoriseerd als 'zeer betrouwbaar', is er een solide basis om elementen van beide schalen voor de gewenste dimensies samen te voegen. Nadat de data verworven is voor dit onderzoek, is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd waaruit bleek dat de betrouwbaarheid overeenkomt met $\alpha = 0.935$. Dit laat een hoge interne consistentie zien van de items dat een sterk samenhangend geheel vormt. Deze indicatie vormt de voornaamste reden om deze schaal verder te gebruiken binnen dit onderzoek. Ook voor deze variabele is er een factoranalyse uitgevoerd om te achterhalen of er onderliggende factoren zijn die de validiteit van de meting ondermijnen. Uit de *Principle Component* analyse (bijlage 4.2) blijkt dat er ook hier in totaal drie eigenwaarden zijn die boven het Kaiser-criterium van 1.0 uitkomen, wat indiceert dat er driedimensionaliteit heerst binnen het gemeten concept. Dit aantal komt overeen met de conceptualisering en de operationalisering van deze variabele, waardoor deze schaal een hoge validiteit lijkt te hebben. De lage eigenwaarden voor de overige items wijzen ook hier erop dat er geen andere onderliggende factoren zijn die de validiteit ondermijnen, wat de constructvaliditeit van deze schaal versterkt.

De vragen over politieke oriëntatie zijn gebaseerd op de Social conservatism scale uit de studie van Everett (2013). In deze studie is deze schaal uitgebreid onderzocht. Hieruit bleek dat de betrouwbaarheid van deze schaal komt overeen met een $\alpha = 0.88$. Deze hoge betrouwbaarheid heeft een solide basis gegeven om de schaal als basis te gebruiken voor de vragenlijst in dit onderzoek. Met de verworven data heeft de schaal in dit onderzoek een betrouwbaarheid van 0.885. Dit komt bijna volledig overeen met de bevindingen uit de studie van Everett (2013), wat de betrouwbaarheid van deze schaal bevestigt.

Om de validiteit te waarborgen is er gekeken naar de *Principle Component* Analyse die is uitgevoerd in deze studie. De PCA toont aan dat er 3 eigenwaardes zijn die boven het Kaiser-criterium van 1.0 uitkomen (respectievelijk 5.21, 1.60 en 1.01). Omdat dit tegenstrijdig is met de verwachting van twee dimensies, is er een *Principle Axis factoring* analyse uitgevoerd met een directe Oblimin rotatie, om te achterhalen welke items laden op de factoren. Hieruit bleek dat er enkel 1 item laadt op de derde dimensie, namelijk die van het wapenbezit. Deze vraag

is, naast het feit dat deze vraag irrelevantie is in Europese context, ook om deze reden uit deze vragenlijst gehaald om de validiteit te bekrachtigen.

Naast het robuuster van de schalen om de betrouwbaarheid en validiteit te waarborgen, zijn er ook andere manieren gebruikt om de interne validiteit van de survey te vergroten. Zo is er een informatieblad toegevoegd over de belangrijkste acties die de EU als respons heeft ondernomen als reactie op de inval in Oekraïne. Dit informatieblad zorgt ervoor dat de respondenten weten wat de volledige omvang van de EU-reactie is voordat ze worden beoordeeld door hun in de vragenlijst. Het informatieblad is te vinden in bijlage 2.5.

Ook in de voorbereiding op de modelanalyse om het moderatie-effect te meten, is er gekeken naar het robuuster maken van de regressiemodellen. Omdat er een moderatie-analyse wordt uitgevoerd, wordt er een interactieterm gebruikt die de moderator en onafhankelijke variabele vermenigvuldigt. Hiermee wordt de kans op Type I en Type II fouten ook aanzienlijk groter. Om dit te minimaliseren zodat er een valide uitslag wordt gegenereerd, worden deze specifieke variabelen gecentreerd in de regressiemodellen. Daarnaast zijn de controlevariabelen meegenomen in deze modellen om het effect op de afhankelijke variabele zo goed mogelijk te kunnen onderscheiden van andere effecten.

3.8 Ethische overwegingen

In dit onderzoeksontwerp zijn enkele ethische overwegingen meegenomen. Zo is er rekening gehouden met de privacy-en datagebruik van respondenten. Aan het begin van de survey wordt aangegeven dat de survey volledig anoniem is (*informed consent*). Hierbij wordt er nadrukkelijk gevraagd om toestemming voor privacy-en datagebruik voor dit specifieke onderzoek. Als een participant hier niet mee akkoord gaat, wordt de survey afgesloten. De verworven data wordt bewaard in een versleutelde map zonder de IP-adressen en locatiegegevens.

Resultaten

In dit hoofdstuk wordt de verworven data weergegeven, en de resultaten van de uitgevoerde analyses gepresenteerd. Er volgt een overzicht van de beschrijvende statistiek, gevolgd door de correlatieanalyse, en de toetsende statistiek om de hypothesen te toetsen. Tot slot wordt er een overzicht van de toetsing van hypothesen weergegeven.

4.1 Beschrijvende Statistiek

In dit gedeelte wordt er een overzicht gepresenteerd van de onderzochte variabelen. Het presenteert de beschrijvende statistiek waaronder het bereik, minimum en maximum, gemiddelde en standaarddeviatie. Deze data geeft een bredere context aan de interpretatie van de verworven gegevens.

Waarden	Bereik	Min.	Max.	Gemiddelde	Std.Deviatie
Crisisrespons	3,89	1,00	4,89	2,6584	,88258
<i>Emotioneel respons</i>	3,67	1,00	4,67	2,6481	1,00623
<i>Risicobeheer</i>	4,00	1,00	5,00	2,6379	,96494
<i>Communicatie</i>	4,00	1,00	5,00	2,6893	,99364
Vettrouwen in de EU-politiek	3,33	1,00	4,33	2,7833	,90896
<i>Institutioneel vertrouwen</i>	3,33	1,00	4,33	2,8601	,92024
<i>Beleidsvertrouwen</i>	3,67	1,00	4,67	2,9136	1,07339
<i>Procesvertrouwen</i>	3,33	1,00	4,33	2,5761	,93840
Politieke oriëntatie	3,31	1,00	4,63	2,7773	,75671
<i>Economisch beleid & overheidsrol</i>	3,75	1,00	4,75	2,6595	,76060
<i>Sociale en culturele waarden</i>	4,00	1,00	5,00	2,8951	,95534
Totaal N = 386					

Tabel 2: *beschrijvende statistiek variabelen*

De beschrijvende statistieken van de verschillende variabelen en hun dimensies laten veel overeenkomsten, maar ook enkele opmerkelijke patronen zien. Zo hebben de dimensies binnen alle variabelen weinig afwijking ten opzichte van elkaar en van hun hoofdvariabel. De variabele ervaren crisisrespons heeft een bereik van 3,89 een minimum- en maximumwaarden van respectievelijk 1,00 en 4,89 en een gemiddelde score van 2,6584 met een standaarddeviatie van 0,88258 wat aangeeft dat respondenten over het algemeen een

gematigde perceptie hebben van de crisisrespons, met enige variatie in hun beoordelingen. Voor de emotionele respons is de gemiddelde score 2,6481, met een iets hogere standaarddeviatie van 1,00623, wat wijst op uiteenlopende emoties van de respondenten als reactie op de oorlog. De gemiddelde score voor risicobeheer is 2,6379 met een standaarddeviatie van 0,96494, wat suggereert dat de percepties van de effectiviteit van risicobeheer tijdens de crisis redelijk verspreid zijn, maar toch rond een gematigd niveau liggen. Communicatie heeft een gemiddelde score van 2,6893 en een standaarddeviatie van 0,99364, wat aangeeft dat de respondenten de communicatie tijdens de crisis als redelijk duidelijk beschouwen, hoewel er enige variatie is.

Het vertrouwen in de EU-politiek heeft een gemiddelde score van 2,7833 met een standaarddeviatie van 0,90896, wat wijst op een gematigd vertrouwen in de EU-politieke instellingen en processen onder de respondenten. Institutioneel vertrouwen heeft een gemiddelde van 2,8601 en een standaarddeviatie van 0,92024, wat wijst op enigszins hoger vertrouwen in de EU-instellingen specifiek. Beleidsvertrouwen heeft een gemiddelde van 2,9136 en een hogere standaarddeviatie van 1,07339, wat laat zien dat er grotere variatie is in hoe respondenten het beleid van de EU-vertrouwen. Procesvertrouwen, met een gemiddelde van 2,5761 en een standaarddeviatie van 0,93840, is iets lager in vergelijking met de andere dimensies van vertrouwen. Dit kan wijzen op specifieke gebieden binnen de EU-politiek die meer aandacht nodig hebben om het vertrouwen van het publiek te vergroten.

De gemiddelde score voor politieke oriëntatie is 2,7773 met een standaarddeviatie van 0,75671, wat een gematigde tot een licht overwegend conservatieve oriëntatie aangeeft. Voor de dimensie economisch beleid en overheidsrol is het gemiddelde 2,6595 met een standaarddeviatie van 0,76060, wat ook weer een gematigde opvatting over economische en overheidsgerelateerde bemoeienis aangeeft. De dimensie sociale en culturele waarden heeft een gemiddelde van 2,8951 en een standaarddeviatie van 0,95534, wat wijst op meer variatie in de opvattingen over sociale en culturele waarden. De respondenten zijn over het algemeen iets conservatiever.

4.2 Correlatieanalyse

In dit gedeelte wordt de correlatie tussen de variabelen, inclusief de controlevariabelen en de bijbehorende dimensies onderzocht. Hiervoor is er een Spearman's correlatieanalyse uitgevoerd. Er is hiervoor gekozen omdat de gekozen variabelen nominaal of ordinale zijn

gemeten, waardoor deze analyse het meest geschikt is (Field, 2013). Omdat de variabele leeftijd wel continu is gemeten, wordt deze niet meegenomen in de correlatieanalyse. Een overzicht van de volledige correlatietabel is te vinden in bijlage 6.

Uit deze tabel 5 is op te maken dat er een gematigd tot sterke positieve correlatie bestaat tussen het vertrouwen in de EU-politiek en ervaren crisisrespons ($r = .757$). Dit verband is significant ($p < 0.01$). Dit betekent dat een hogere perceptie van de effectiviteit van de crisisrespons van de EU een positief verband heeft met een hoger vertrouwen in de EU-politiek. Dit is ook terug te zien in de dimensies waarbij de dimensie perceptie van risicobeheer de sterkste significante correlatie toont ten opzichte van de andere dimensies met het vertrouwen in de EU-politiek ($r = .754$). Daarnaast is er een negatief verband met een gemiddelde sterke tussen vertrouwen in de EU-politiek en politieke oriëntatie. Dit houdt in dat naarmate iemand conservatiever is, diegene ook minder vertrouwen heeft in de EU-politiek. Hiervoor geldt dat de culturele dimensie ($r = -.511$) een sterker verband heeft dan de economische dimensie ($r = -.359$), wat erop wijst dat de culturele aspecten van conservatisme sterkere invloed hebben dan de economische aspecten op vertrouwen in de EU-politiek. Hiervoor geldt ook dat het verband significant is ($p < .01$). De dimensies onderling laten een hoge correlatie zien met elkaar, wat inhoudt dat de meeste respondenten weinig onderscheid maken in de beoordeling van de dimensies. De controlevariabelen tonen geen significante correlaties met het vertrouwen in de EU-politiek.

Er is een negatief zwak verband tussen ervaren crisisrespons en politieke oriëntatie ($r = -.391$). De relatie is significant ($p < .01$). Dit betekent dat naarmate een persoon conservatiever is, diegene een slechtere crisisrespons van de EU op de oorlogssituatie ervaart. De culturele dimensie ($r = -.411$) laat een sterker significant verband zien dan de economische dimensie ($r = -.262$), wat erop wijst dat de culturele aspecten van conservatisme een sterkere invloed hebben dan de economische aspecten op hoe de crisisrespons wordt ervaren en beoordeeld.

De controlevariabelen tonen geen significante relatie met de ervaren crisisrespons en vertrouwen in de EU-politiek. Wel is er een significant zwak verband tussen de economische en culturele dimensie van politieke oriëntatie met geslacht (respectievelijk $r = -.300$ en $r = -.359$). Dit toont aan dat de mannen in de onderzochte sample gemiddeld genomen licht conservatiever zijn dan vrouwen.

4.3 Toetsende statistiek

4.3.1 Voorwaarden moderatieanalyse

In dit gedeelte wordt de toetsende statistiek uitgevoerd. Zoals is uitgelegd in de methodologische verantwoording wordt er een moderatieanalyse uitgevoerd. Om dit te kunnen uitvoeren, moet er aan vier voorwaarden worden voldaan (Field, 2013). Als er niet wordt voldaan aan deze voorwaarde, kunnen er modelverstoring optreden, die de modelinterpretatie beïnvloedt. De voorwaarden zijn dat er sprake moet zijn van een lineaire relatie tussen de variabelen, dat er geen perfecte multicollineariteit mag heersen, er sprake moet zijn van homoscedasticiteit en van onafhankelijke observaties.

Als eerst moet er sprake zijn van een lineaire relatie tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele, en tussen de afhankelijke variabele en de moderator. Uit de scatterplots (bijlage 3.1) blijkt dat dit het geval is. De lineaire relatie tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele wordt beschreven met functie $Y = 0.71 + 0.78x$; de relatie tussen de moderator en de afhankelijke variabele wordt beschreven met de functie $Y = 4.46 - 0.6x$. Hiermee wordt de lineariteit tussen de variabelen bevestigd.

De tweede voorwaarde stelt dat er geen sprake van zijn van perfecte multicollineariteit (Field, 2013). Hiervoor zijn de tolerantie- en VIF-waarden beoordeeld. Uit bijlage 3.2 is op te maken dat de tolerantiewaarden kleiner zijn dan 0.1, en de VIF-waarden niet groter zijn dan 10 voor de variabelen. Dit betekent dat er geen sprake kan zijn van perfecte multicollineariteit en dat er dus wordt voldaan aan de voorwaarden. Echter zijn de VIF-waarden wel tussen de 5 en de 10, wat kan indiceren dat er enkele sprake kan zijn van multicollineariteit. Om dit te minimaliseren, en te voorkomen dat de p-waarden onbetrouwbaar worden, worden de variabelen in de moderatieanalyse gecentreerd.

De derde voorwaarde stelt dat het model een normale verdeling van standaardfouten moet bevatten, zodat er sprake is van homoscedasticiteit. Dit is in het bijzonder relevant voor moderatieanalyses wegens de gevoeligheid van de interactieterm (Field, 2013). Volgens de p-plot in bijlage 3.3 is op te maken dat de standaardfouten (ZREZID) normaal verdeeld zijn tegenover de voorspelde modelwaarde (ZPRED), en dat er geen uitschieters aanwezig zijn. Hiermee wordt er aan de derde voorwaarde voldaan.

De vierde voorwaarde stelt dat er sprake moet zijn van onafhankelijke observaties. Als dit niet het geval is, kan de kans op type I en Type II fouten toenemen (Field, 2013). Om zeker te zijn dat hier geen sprake van is, is er een Durbin-Watson test uitgevoerd (bijlage 3.4). Hieruit

bleek dat de waarde groter dan 2 is, en er geen sprake is van modelverstoring. Er wordt voldaan aan de laatste voorwaarde.

4.3.2 Stappen moderatieanalyse

Een moderatieanalyse bevat over het algemeen meerdere modellen die interactietermen bevatten om het moderatie-effect te kunnen meten (Field, 2013). Om het moderatie-effect in dit onderzoek te meten, zijn de volgende stappen ondernomen:

Als eerst is de data die geanalyseerd is, zo goed mogelijk voorbereid voor een valide analyse. Zowel de afhankelijke variabele (IV) als de moderator (MOD) zijn daarom gecentreerd om de multicollineariteit te verminderen. Vervolgens is er een lineaire regressieanalyse uitgevoerd met enkel de controlevariabelen, de afhankelijke en onafhankelijke variabele om het hoofdeffect te meten (model 1).

Daarna is het directe effect van de moderator gemeten op de afhankelijke variabele gemeten door de moderator toe te voegen aan de lineaire regressieanalyse (model 2). Hiermee valt in te zien in hoeverre de moderator en de onafhankelijke variabele afzonderlijk bijdragen aan de verklaring van de afhankelijke variabele.

Echter, om te achterhalen in hoeverre de relatie tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele wordt beïnvloed door de moderator, wordt model 3 aangemaakt, waarin een interactieterm is opgenomen. De interactieterm is een samenstelling van de gecentreerde waarden van de onafhankelijke variabele vermenigvuldigd met de gecentreerde waarden van de moderator ($INT = \text{gecentreerde IV} * \text{gecentreerde MOD}$). De interactieterm kwantificeert de verandering in de relatie tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele door de aanwezigheid van de moderator (Field, 2013).

Door de interactieterm toe te voegen aan model 3, en de resultaten te vergelijken met model 2, is op te maken of er invloed is op het hoofdeffect met de moderator, en of er dus sprake is van een moderatie-effect. Als de interactieterm significant is, en de onafhankelijke variabele veranderd, is er sprake van een moderatie-effect (Field, 2013). De resultaten voor dit onderzoek zijn hieronder weergegeven.

4.3.3 Resultaten moderatieanalyse

Model 1	B	S.E.	Stand. Coef. Beta	P-waarde	R ²	Adjusted R ²	F- waarde
Constant	2.290	.520		0.000**	0.610	0.584	23.197
1. Geslacht	.051	.135	.028	.704			
2. Educatie	.084	.072	.087	.246			
3. Werkstatus	.129	.060	.156	.036*			
4. Politiek bewustzijn	-.093	.078	-.090	.236			
5. Crisisrespons (gecentreerd)	.799	.077	.774	0.000**			

Tabel 3: regressieanalyse model 1

Model 2	B	S.E.	Stand. Coef. Beta	P- waarde	R ²	Adjusted R ²	F- waarde
Constant	2.485	.502		0.000**	.649	.620	22.495
1. Geslacht	-.112	.141	-.062	.430			
2. Educatie	.085	.069	.087	.224			
3. Werkstatus	.099	.059	.120	.095			
4. Politiek bewustzijn	-.060	.075	-.058	.425			
5. Crisisrespons (gecentreerd)	.699	.082	.677	0.000**			
6. Politieke oriëntatie (gecentreerd)	-.293	.104	-.242	.006**			

Tabel 4: regressieanalyse model 2

Model 3	B	S.E.	Stand. Coef. Beta	P- waarde	R ²	Adjusted R ²	F- waarde
Constant	2.457	.507		0.000**	.651	.617	19.155
1. Geslacht	-.102	.143	-.056	.480			
2. Educatie	.091	.070	.094	.197			
3. Werkstatus	.101	.059	.122	.092			
4. Politiek bewustzijn	-.076	.080	-.073	.348			
5. Crisisrespons (gecentreerd)	.711	.085	.689	0.000**			
6. Politieke oriëntatie (gecentreerd)	-.286	.105	-.237	.008**			
7. Interactieterm (gecentreerd)	-.062	.107	-.044	0.563			

Tabel 5: regressieanalyse model 3

Op basis van de resultaten hierboven valt er te concluderen dat alle modellen significant zijn ($p < 0.01$), en dat alle conclusies die getrokken worden op basis van de modellen dus betrouwbaar zijn. Model 1 heeft een verklaarde variantie van $R^2 = .610$ wat laat zien dat 61% van het model wordt verklaard door de controlevariabelen en de afhankelijke variabele. Na correctie voor het aantal irrelevante voorspellers blijft 58.4% van het model verklaard. De F-waarde van 23.197 laat zien dat het model significant vollediger is dan een model zonder voorspellers. Verder toont model 1 aan dat zowel werkstatus ($B = 0.129$ & $p < .05$) als ervaren crisisrespons ($B = .799$ & $p < 0.01$) significante voorspellers zijn van vertrouwen in de EU-politiek. Dit is een belangrijke bevinding omdat hiermee het verband tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabelen wordt bevestigd zoals werd verwacht.

Model 2 heeft een verklaarde variantie van $R^2 = .649$ wat laat zien dat 64.9% van het model wordt verklaard door voorspelde variabelen. De verklaarde variantie in dit model stijgt van .610 naar .649 vergeleken met het vorige model, wat impliceert dat de moderator (politieke oriëntatie) een extra 4% van het totale model verklaart. Na correctie voor het aantal irrelevante voorspellers blijft 62% van het model verklaard. De F-waarde van 22.495 laat zien dat het model significant vollediger is dan een model zonder voorspellers. Model 2 toont verder aan dat de moderator ($B = -.293$ & $p < 0.01$) een significante relatie heeft met de afhankelijke variabele, en dat de variabele ervaren crisisrespons ($B = .699$ & $p < .01$) een significante relatie behoudt. Dit is een belangrijke bevinding omdat hiermee wordt aangetoond dat de moderator wel een significante invloed heeft op de afhankelijke variabele als voorspeller. Werkstatus verliest haar significantie in dit model.

Model 3 heeft een verklaarde variantie van $R^2 = .651$, wat laat zien dat 65.1% van het model wordt verklaard door de voorspelde variabelen. De verklaarde variantie in dit model stijgt van .649 naar .651 vergeleken met het vorige model, wat impliceert dat de interactieterm een extra 0.2% van het totale model verklaart. Deze minimale verandering is aannemelijk omdat de interactieterm bestaat uit bestaande variabelen die eerder in de modellen 1 en 2 zijn gebruikt, en dus geen nieuwe voorspellers bevat. De F-waarde van 19.155 laat zien dat het model significant vollediger is dan een model zonder voorspellers. Verder toont model 3 aan dat zowel de onafhankelijke variabele ($B = .711$ & $p < .01$) als de moderator ($B = -.286$ & $p < .01$) significante voorspellers blijven als de interactieterm wordt toegevoegd, maar dat de interactieterm zelf haar significantie verliest ($B = -.062$ & $p > .05$). Dit geeft aan dat

de moderator de relatie tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele niet significant beïnvloedt. Hierdoor is er geen sprake van een moderatie-effect.

4.4 Samenvatting conclusie hypothesen

Op basis van de hierboven benoemde resultaten valt er te concluderen dat er wel een significante relatie bestaat tussen de perceptie van ervaren crisisrespons en vertrouwen in de EU-politiek, maar dat politieke oriëntatie geen significante moderatie-effect heeft op dit verband. Hiermee is de opgestelde hypothese 1 aangenomen, maar hypothese 2 verworpen. Hoewel de richting van politieke oriëntatie negatief is, wat indiceert dat het hoofdverband sterker wordt beïnvloed door conservatieve burgers, is dit niet significant en daarmee wordt hypothese 3 ook verworpen.

Hypothese	Conclusie
H1: perceptie ervaren crisisrespons heeft een positief verband met vertrouwen in de EU-politiek	Aangenomen
H2: Politieke oriëntatie treedt op als moderatie in de relatie tussen ervaren crisisrespons en vertrouwen in de Europese politiek.	Verworpen
H3: De relatie tussen ervaren crisisrespons en vertrouwen in de EU-politiek is sterker voor progressieve burgers dan voor conservatieve burgers.	Verworpen

Tabel 6: *samenvatting conclusie hypothesen*

Conclusie en discussie

5.1 Beantwoording hoofdvragen en deelvragen

Door het uit te zetten van een survey is er onderzoek gedaan naar het moderatie-effect van politieke oriëntatie op het verband tussen ervaren crisisrespons op de oorlog in Oekraïne en vertrouwen in de EU-politiek. Met drie deelvragen en drie hypothesen is er geprobeerd om de centrale hoofdvraag van dit onderzoek te beantwoorden:

In hoeverre beïnvloedt politieke voorkeur de relatie tussen ervaren crisisrespons en het vertrouwen in de EU-politiek?

Op basis van de empirische bevindingen en uitgevoerde resultatenanalyse valt er te concluderen dat de ervaren crisisrespons op de oorlog in Oekraïne een sterk en significant positief effect heeft op het vertrouwen in de EU-politiek. Dit betekent dat als de crisisrespons positiever wordt ervaren, het vertrouwen in de EU-instellingen toeneemt. Politieke oriëntatie, dat werd gemeten op een schaal van progressief naar conservatief in culturele en economische termen, had een direct significant negatief effect op vertrouwen in de EU-politiek. Dit betekent dat conservatievere burgers over het algemeen minder vertrouwen hebben in de EU-politiek. De interactieterm tussen ervaren crisisrespons en politieke oriëntatie was echter niet significant. Dit betekent dat politieke oriëntatie de relatie tussen ervaren crisisrespons en het vertrouwen in de EU-politiek niet modereert, en dat er dus geen sprake is van een moderatie-effect. De gevonden resultaten komen hiermee gedeeltelijk overeen met de theoretische verwachting.

5.2 Interpretatie resultaten

In dit onderzoek zijn er verschillende analyses uitgevoerd zoals de beschrijvende statistiek, de Spearman's correlatieanalyse en de moderatie-analyse. Over deze analyses zijn diverse interpretaties mogelijk.

Als er wordt ingezoomd op de uitgevoerde analyse van de beschrijvende statistiek, dan valt het op dat er gemiddeld genomen geen uitschieterende resultaten zijn ondervonden. De gemiddelden van de variabelen vallen allen tussen de 2,50 en 3,00, wat aangeeft dat er een matige perceptie heerst over de crisisrespons, en over het vertrouwen in de EU-politiek. Dit impliceert ook dat de respondenten over het algemeen niet extreem positief of negatief zijn

in hun perceptie over deze variabelen. Echter, is er voor bijna alle variabelen een standaarddeviatie van rond de 1,00. Deze standaarddeviatie wijst op een gemeten 5-punts Likertschaal op een relatief hoge mate van spreiding van de antwoorden, en dat de percepties relatief veel uiteenlopen. Dit laat dus zien dat hoewel de respondenten dezelfde crisisrespons ervaren, er op een andere manier wordt gereageerd. Hun reacties en percepties hierover lopen veelal uiteen, en deze variabiliteit kan wijzen op verschillende persoonlijke of contextuele factoren die de percepties beïnvloeden.

Als er wordt ingezoomd op de uitgevoerde correlatieanalyse, dan blijkt uit de resultatenanalyse dat er enkele significante bevindingen zijn gevonden onder de variabelen. De eerste significante correlatie is tussen ervaren crisisrespons en het vertrouwen in de EU-politiek ($r=.757$, $p<.01$). Deze correlatie suggereert dus dat het vertrouwen in de EU-politiek toeneemt naarmate de crisisrespons positiever wordt gepercipieerd. Deze bevinding komt overeen met de studie van Mueller (1970) die hetzelfde '*rally around the flag*' verband ook aantoonde. In de specifieke context van de oorlog in Oekraïne en het vertrouwen in de EU-politiek is deze relatie hiermee dus ook bevestigd. Binnen dit concept heeft beleidsvertrouwen de sterkste correlatie met ervaren crisisrespons ($r=0.753$, $p<.01$). Deze bevinding suggereert dat het meeste vertrouwen gedurende de oorlog in Oekraïne gewonnen kan worden door beleid te vormen waar de meeste burgers draagvlak voor hebben. In mindere mate geldt hetzelfde voor procesvertrouwen, en in nog mindere mate voor institutioneel vertrouwen. De dimensie perceptie van risicobeheer correleert het hoogst met de ervaren crisisrespons ($r=.754$, $p<.01$), wat suggereert dat, ceteris paribus, de meeste winst in hoeverre de respons op de oorlog als positief wordt ervaren afhangt van het risicobeheer van de EU-instituten. Een simpele reden hiervoor kan zijn dat grotere risico's in een crisissituatie gepaard gaan met meer kans op gevaar, en dat burgers deze kans willen minimaliseren om veilig de crisis door te komen.

Een andere significante relatie in de correlatieanalyse is gevonden tussen het vertrouwen in de EU-politiek, en politieke oriëntatie ($r=-.503$, $p<.01$). Deze significante relatie geeft aan dat conservatieve burgers over het algemeen minder vertrouwen hebben in de EU-politiek dan progressieve burgers. Deze bevinding komt overeen met het nationale beeld van vertrouwen in de Nederlandse overheid dat wordt geschetst in het SCP-rapport *Sociale en culturele ontwikkelingen 2024*. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat conservatieve burgers zich minder kunnen herkennen in het gevormde beleid door de EU-instituten. Dit

beeld wordt op basis van de correlatietabel in de bijlagen ook bevestigd omdat er een significante correlatie bestaat tussen politieke oriëntatie, en het beleidsvertrouwen van de EU ($r = -.519$, $p < .01$). Beleidsvertrouwen is vergeleken met de andere dimensies van vertrouwen in de EU-politiek het meest gecorreleerd, wat indiceert dat hier voor conservatieve burgers het meeste vertrouwen valt te winnen.

Hetzelfde geldt voor de relatie tussen politieke oriëntatie en ervaren crisisrespons ($r = -.391$, $p < .01$). De negatieve correlatie laat zien dat conservatieve burgers de crisisrespons negatiever beoordelen, waarbij de dimensie risicobeheer ook hier de sterkste correlatie toont ten opzichte van de andere dimensies ($r = -.437$, $p < .01$). Dit kan indiceren dat conservatieve burgers eerder risico's percipiëren of ervaren dan progressieve burgers, en dat een beter ervaren crisisrespons op de oorlog kan worden bereikt met een congruenter risicobeheer waarin conservatieve burgers zich meer in kunnen vinden. Deze bevinding komt overeen met de bevindingen van de studie van Eurofound (2022) en Deloitte (2022) waarbij conservatieve burgers eerder gevaren kan percipiëren voor soevereiniteitskwesties, wat voor deze specifieke context van de oorlog in Oekraïne het geval is.

Echter, blijkt uit de moderatieanalyse dat er geen moderatie-effect optreedt tussen het hoofdeffect en politieke oriëntatie als moderator. Dit laat zien dat conservatieve burgers over het algemeen minder vertrouwen hebben in de EU en negatiever zijn over de crisisrespons, maar dat een andere crisisrespons niet het vertrouwen in de EU-politiek significant onder specifiek de conservatieve burgers vergroot. De niet-significante interactieterm laat hiermee zien dat dit geldt voor alle burgers, ongeacht hun politieke achtergrond. Deze bevinding komt niet overeen met de verwachting op basis van de literatuur. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat het hoofdeffect te sterk is, waardoor het moderatie-effect wordt overschaduwd. Een andere verklaring hiervoor kan zijn dat de contextuele situatie, de oorlog in Oekraïne, niet als een ideologische reactie wordt ervaren. Voor een andere contextuele situatie zou dit mogelijk wel het geval kunnen zijn.

5.3 Beperkingen van dit onderzoek

Hoewel dit onderzoek zoveel mogelijk rekening heeft gehouden met een betrouwbaar en valide onderzoeksresultaat zijn er enkele limitaties die het onderzoek met zich meebrengt. De meeste limitaties komen voort uit het onderzoeksontwerp en de uitvoering hiervan. Zo is er een beperking in de representativiteit van de steekproef wegens de 'niet willekeurige' type

bias. Dit houdt in dat er niet een volledige willekeurigheid bestaat in de steekproef door beperking in toegang tot willekeurige respondenten. De respondenten die veelal de survey hebben ingevuld zijn bijvoorbeeld jong en midden-hoog opgeleid, wat een reflectie geeft van mijn eigen netwerk (convenience sampling). Dit kan de resultaten beïnvloeden omdat deze groep mogelijk andere percepties en ervaringen heeft dan oudere en lager opgeleide burgers.

Een andere beperking is te vinden in de gebruikte meetinstrumenten. Er is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een survey waarin er percepties zijn gemeten. Echter, doordat respondenten zelf hun scores kunnen rapporteren, is er geen volledige nauwkeurigheid of dit daadwerkelijk ook klopt. Hiermee is er een lagere schaalvaliditeit waarmee rekening gehouden moet worden bij het interpreteren van de resultaten, ongeacht de schaalanalyses die hoog scoren. De bias die ontstaat uit zelfrapportage kan toenemen door de moeilijkheid van de vragenlijst. Hoewel de gebruikte schalen in de vragenlijst gebaseerd zijn op bestaande en gevalideerde schalen, blijft er onzekerheid over de mate waarin alle vragen correct zijn geïnterpreteerd door de respondenten. Het onderwerp (de oorlog in Oekraïne, en de respons van de EU) is niet een onderbelicht onderwerp, maar kan wel als technisch worden ervaren. Het kan dus voorkomen dat een percentage niet alles begrijpt uit de survey, en foutief de survey heeft ingevuld. Dit kan leiden tot variabiliteit in de antwoorden die niet noodzakelijkerwijs de werkelijke percepties en meningen van de deelnemers weerspiegelen.

De uitgevoerde regressieanalyses brengen ook enkele beperkingen met zich mee omdat er meerdere statistieke technieken bestaan die uitgevoerd konden worden zoals een mediatieanalyse. Echter, omdat er enkel een moderatie-effect is verwacht, is hierop gefocust. Daarnaast zijn de regressiemodellen voor ruim een derde niet verklaard, wat de conclusies die voortkomen uit dit onderzoek onvolledig maakt. Hoewel regressiemodellen nuttig zijn voor het analyseren van relaties tussen variabelen, kunnen ze complexe interacties en niet-lineaire relaties mogelijk niet volledig vastleggen. Alternatieve methoden, zoals structurele equation modeling (SEM) of mediatieanalyse, hadden mogelijk aanvullende inzichten kunnen bieden.

Naast het ontwerp en de uitvoering speelt de tijd ook een beperkende rol. Gezien de korte tijdsomstandigheden is de mogelijkheid om de survey in te vullen gestopt na het bereiken van het aantal respondenten voor een representatieve steekproef (n=386). Een langere invulperiode had mogelijk een representatievere steekproef opgeleverd, wat de generaliseerbaarheid van de resultaten zou hebben verbeterd.

De generaliseerbaarheid van het onderzoek is enigszins beperkt gezien de contextuele specificiteit van de crisis, namelijk de oorlog in Oekraïne. Hoewel er veel overlap en gelijkenissen aanwezig zijn, worden andere crises gekenmerkt door andere contextuele factoren wat de bevindingen uit dit onderzoek enigszins minder generaliseerbaar maken.

Een ander beperkende factor in de generaliseerbaarheid is dat de percepties van burgers tijdelijk kunnen zijn, en snel kunnen veranderen nadat er een *change-event* plaatsvindt. Dit onderzoek biedt een momentopname. Longitudinaal onderzoek zou robuuster zijn, omdat het veranderingen in percepties en vertrouwen over tijd kan monitoren waardoor de dynamiek van deze relaties beter begrepen kan worden. Echter blijven de bevindingen uit dit onderzoek wel bruikbaar.

5.3 Maatschappelijke implicatie en bestuurlijke aanbevelingen

Uit dit onderzoek, en uit de interpretatie van de resultaten, zijn er verschillende bevindingen naar voren gekomen die relevante maatschappelijke implicaties met zich meebrengen. Zo blijkt dat conservatieve burgers minder vertrouwen hebben in de EU-politiek dan progressieve burgers. Een lagere mate van vertrouwen onder conservatieve burgers kan leiden tot een groeiende kloof tussen hen en progressieve burgers, of ander politieke groepen burgers wat kan bijdragen aan meer maatschappelijke polarisatie. Het is dus van belang voor beleidsmakers dat zij bewust zijn van de onderliggende percepties bij deze burgers.

Een ander relevante bevinding in dit onderzoek laat zien dat een sterkere focus op beleidsvertrouwen meer vertrouwen in de EU kan opleveren dan op institutioneel-of procesvertrouwen. Dit laat zien dat burgers meer waarde hechten aan de effectiviteit en de uitkomsten van EU-beleid dan aan de structuren en processen waarmee deze beleidsbeslissingen worden genomen. Een gerichtere focus op het ontwikkelen en implementeren van beleid dat tastbare en positieve resultaten oplevert kan dus meer vertrouwen winnen voor burgers.

Een van de belangrijkste implicaties van dit onderzoek is dat een gerichte aanpak op beleidsvertrouwen ook een effectieve manier kan zijn om spanningen en polarisatie tussen progressieve en conservatieve burgers te verminderen. Door de nadruk te leggen op gedeelde doelen en successen van EU-beleid, zoals het versterken van de veiligheid en stabiliteit in Europa, kunnen politieke tegenstellingen worden geminimaliseerd.

Tot slot wijst een andere bevinding dat het risicobeheer van de EU-instituten een significante factor is in hoe positief de respons op de oorlog in Oekraïne wordt ervaren. Een sterke focus op effectief risicobeheer dat inclusief is voor alle burgers kan het vertrouwen in de EU-politiek dus versterken, vooral tijdens crises. Het betrekken van burgerperspectieven, met name die van conservatieve groepen bij het ontwikkelen van risicobeheerstrategieën, kan leiden tot een breder gedragen aanpak omdat hun zorgen kunnen worden meegenomen in beleidsbeslissingen.

De maatschappelijke implicaties zijn relevant voor zowel Nederlandse als Europese context. De onderliggende mechanismen van politieke perceptie en vertrouwen zijn universeel van aard zijn. Net zoals in Nederland, kunnen verschillen in politieke oriëntatie en risicoperceptie ook binnen andere EU-lidstaten en supranationale instellingen bestaan, wat de relevantie van deze bevindingen vergroot. Echter, kan in elk land de conservatieve betekenis een andere relevantie hebben, waarmee rekening gehouden dient te worden.

5.4 Wetenschappelijke aanbevelingen en vervolgonderzoek

In dit onderzoek zijn er enkele interessante bevindingen naar voren gekomen die verder in kaart gebracht kunnen worden in een vervolgonderzoek. Om te beginnen laat het regressiemodel zien dat slechts 65,1% van de afhankelijke variabele wordt verklaard met de factoren die zijn meegenomen in dit onderzoek, terwijl andere factoren onverklaard blijven. Dit suggereert dat er andere factoren invloed kunnen hebben op relatie tussen ervaren crisisrespons en vertrouwen in de EU-politiek. Een vervolgonderzoek naar deze andere factoren wordt daarom aanbevolen.

Vervolgonderzoek naar specifiek de contextuele factoren tijdens een crisissituatie zoals de bestuurscultuur, mediaconsumptie of het nationaal belang versus het supranationaal belang wordt in het bijzonder aanbevolen omdat dit sterk kan verschillen per crisis. Zo is het in dit onderzoek mogelijk geweest dat de specifieke crises, de oorlog in Oekraïne, niet als ideologisch wordt ervaren, maar dat dit voor andere crises wel het geval kan zijn. Het begrijpen van hoe deze verschillende factoren in crises worden waargenomen kan bijdragen aan congruenter crisiscommunicatie en beleidsvorming.

Een ander vervolgonderzoek dat na de bevindingen in dit onderzoek aanbevolen wordt gaat over de bevinding dat conservatieve burgers eerder risico's percipiëren of ervaren dan progressieve burgers. Welke risico's dit zijn is in dit onderzoek niet duidelijk. Vervolgstudies

zijn daarom nodig om te bepalen welke specifieke risico's dit zijn, en hoe deze percepties het vertrouwen in de EU-instituten en draagvlak voor crisisresponsen kunnen beïnvloeden. Door dit in kaart te brengen kan er effectiever en congruenter risicobeheer en crisismanagement worden vormgegeven voor bestuurders tijdens aankomende crises.

Bronnenlijst

- Armingeon, K., & Ceka, B. (2014). The Loss of Trust in the European Union during the Great Recession since 2007: The Role of Utilitarian Performance. *European Union Politics*, 15(1), 82-107.
- Babbie, E. R. (2010). *The Practice of Social Research*.
- Bobbio, N. (1996). *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*. University of Chicago Press.
- Boin, A., Hart, P., Eric Stern & Sundelius, P. (2017), *The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure*, Cambridge, Cambridge University Press, 206 pp. *Gestión Y Política Pública*, 29(1), 267.
- Boin, A., Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2005). *The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure*. Cambridge University Press.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024). *Mannen en vrouwen*. Centraal Bureau Voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/verdeling/>
- Covello, V. T. (1992). *Risk Communication, Trust, and Credibility*. Health and Environmental Digest, 6(1), 1-5.
- Easton, D. (1975). A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(4), 435-457.
- Eichenberg, R. C., & Dalton, R. J. (1993). Europeans and the European Community: The Dynamics of Public Support for European Integration. *International Organization*, 47(4), 507-534.
- Europese Commissie. (2022). *Standaard Eurobarometer 98 Winter 2021 - 2022 De publieke opinie in de Europese Unie*. Europese Unie. Geraadpleegd op 18 juli 2024, van https://data.europa.eu/data/datasets/s3052_99_4_std99_eng?locale=en

- Europese Commissie. (2023). *Standaard Eurobarometer 98 Winter 2022 - 2023 De publieke opinie in de Europese Unie*. Europese Unie. Geraadpleegd op 18 juli 2024, van <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2872>
- Europese Commissie. (2024). STANDAARD EUROBAROMETER 100: Publieke opinie in de Europese Unie - Nationaal Rapport: NEDERLAND. In *STANDAARD EUROBAROMETER 100* (report NA-AO-23-068-NL-N) [PDF]. European Union. <https://doi.org/10.2775/591606>
- European Social Survey. (2016). ESS Round 8 Source Questionnaire. In *European Social Survey ERIC*. ESS ERIC Headquarters c/o City University London. https://stessrelpubprodwe.blob.core.windows.net/data/round8/fieldwork/source/ESS8_source_questionnaires.pdf
- Everett, J. A. C. (2013). The 12 Item Social and Economic Conservatism Scale (SECS). *PLoS ONE*, 8(12), e82131. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0082131>
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. SAGE Publications.
- Gauchet, M. (1997). *The Disenchantment of the World: A Political History of Religion*. Princeton University Press.
- Heywood, A. (2013). *Politics (fourth edition)*. Palgrave Macmillan.
- Hooghe, M., & Marien, S. (2013). A comparative analysis of the relation between political trust and forms of political participation in europe. *European Societies*, 15(1), 131–152. <https://doi.org/10.1080/14616696.2012.692807>
- Inglehart, R., & Klingemann, H.-D. (1976). *Party Identification, Ideological Preference and the Left-Right Dimension among Western Mass Publics*. In I. Budge, I. Crewe, & D. Farlie (Eds.), *Party Identification and Beyond* (pp. 243-273). Wiley.
- Jost, J. T., Federico, C. M., & Napier, J. L. (2009). *Political Ideology: Its Structure, Functions, and Elective Affinities*. *Annual Review of Psychology*, 60, 307-337.

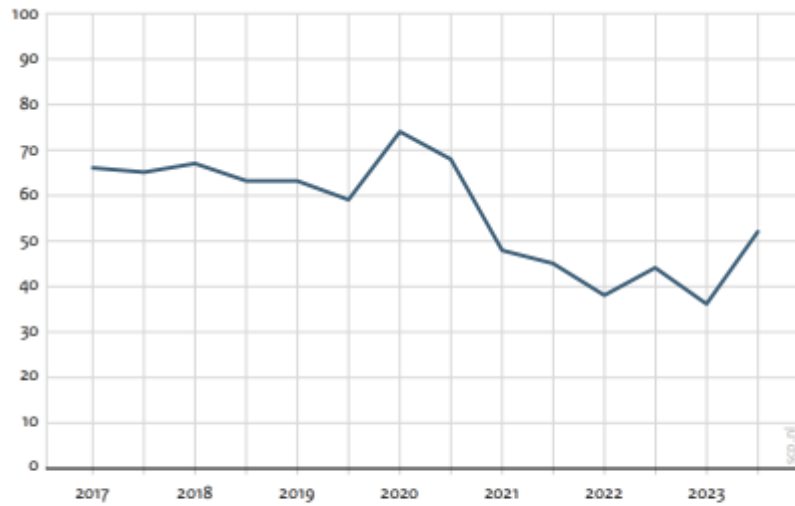
- Jin, Y., Pang, A., & Cameron, G. T. (2007). *Integrated Crisis Mapping (ICM) Model: Implications for Crisis Response and Crisis Communication*. *Public Relations Review*, 33(2), 253-256.
- Kirk, R. (1953). *The Conservative Mind: From Burke to Santayana*. Regnery Publishing.
- Kizilova, K., & Norris, P. (2023). “Rally around the flag” effects in the Russian–Ukrainian war. *European Political Science*. <https://doi.org/10.1057/s41304-023-00450-9>
- Li, T., & Fung, H. H. (2012). Age differences in trust: an investigation across 38 countries. *The Journals Of Gerontology Series B*, 68(3), 347–355. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbs072>
- Lazarus, J. V., Ratzan, S., Palayew, A., Billari, F. C., Binagwaho, A., Kimball, S., Larson, H. J., Melegaro, A., Rabin, K., White, T. M., & El-Mohandes, A. (2020). COVID-SCORE: A global survey to assess public perceptions of government responses to COVID-19 (COVID-SCORE-10). *PLoS ONE*, 15(10), e0240011. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0240011>
- McDermott, M. L., & Jones, D. R. (2020). Gender, Sex, and Trust in Government. *Politics & Gender*, 18(2), 297–320. <https://doi.org/10.1017/s1743923x20000720>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2024, 31 mei). *Hoogst behaald onderwijsniveau*. Onderwijs Algemene Feiten en Cijfers | OCW in Cijfers. <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/onderwijs-algemeen/hoogst-behaald-onderwijsniveau>
- Mueller, J. E. (1970). Presidential Popularity from Truman to Johnson. *The American Political Science Review*, 64(1), 18–34. <https://doi.org/10.2307/1955610>
- Newton, K. (2009). Social and Political Trust. In *Oxford University Press eBooks* (pp. 342–361). <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199270125.003.0018>

- Norris, P. (1999). *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*. Oxford University Press.
- Nugent, N. (2017). *The Government and Politics of the European Union*. Palgrave Macmillan.
- Oakeshott, M. (1962). *Rationalism in Politics and Other Essays*. Methuen.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon and Schuster
- Rawlins, B. L. (2008). *Measuring the Relationship Between Organizational Transparency and Employee Trust*. Public Relations Journal, 2(2), 1-21.
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2022, 20 december). *Driekwart van de Nederlanders denkt dat polarisatie toeneemt*. Nieuwsbericht | Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2022/12/29/ergernis-over-harde-toon-en-extreme-uitingen-in-politieke-en-publieke-debat>
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2023). Sociale en culturele ontwikkelingen. In *Stand van Nederland 2023*. Geraadpleegd op 17 juli 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/04/14/sociale-en-culturele-ontwikkelingen-2023>
- Sociaal Cultureel Planbureau. (2024). Koersen op kwaliteit van de samenleving. In *Sociale en Culturele Ontwikkelingen 2024* (herziene versie juli 2024). Geraadpleegd op 7 juli 2024, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/03/27/sociale-en-culturele-ontwikkelingen-2024>
- Ugur-Cinar, M., Cinar, K., & Kose, T. (2020). How Does Education Affect Political Trust?: An Analysis of Moderating Factors. *Social Indicators Research*, 152(2), 779–808. <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02463-z>
- Yong, L. M. O., Xin, X., Wee, J. M. L., Poopalalingam, R., Kwek, K. Y. C., & Thumboo, J. (2020). Perception survey of crisis and emergency risk communication in an acute

hospital in the management of COVID-19 pandemic in Singapore. *BMC Public Health*, 20(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-020-10047-2>

Bijlagen

Bijlagen 1: Grafiek vertrouwen in de Nederlandse Regering

a Percentage mensen dat geneigd is de regering te vertrouwen. Samen met het percentage mensen dat hiertoe niet geneigd is en het percentage mensen dat het niet weet, telt dit percentage op tot 100%.

Bron: EC (Eurobarometer 2017-herfst 2023)

Bijlagen 2: Vragenlijst

2.1 Informed Consent

Introductie

Beste deelnemer, mijn naam is Nawin Ramcharan, en ik ben een masterstudent Bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ik nodig u uit om deel te nemen aan mijn onderzoek over politieke oriëntatie, vertrouwen in de EU, en crisisrespons.

Doel van deze studie

Voordat er wordt begonnen aan deze vragenlijst is het van belang om te begrijpen waarom dit onderzoek wordt uitgevoerd, en wat het verder inhoudt. Dit onderzoek onderzoekt de relatie tussen politieke oriëntatie, vertrouwen in de EU, en crisisrespons. Het onderzoek heeft slechts een academisch doeleinde.

Informatie over deze vragenlijst

Belangrijk om te weten is dat dit onderzoek en het invullen van deze vragenlijst compleet vrijwillig is. Je kan op elk gewenst moment stoppen met het invullen van de vragenlijst zonder consequenties. Het invullen van deze vragenlijst neemt ongeveer 3 – 5 minuten in beslag. Je antwoorden zullen anoniem worden verwerkt, en alleen voor dit onderzoek. Alle data van deze vragenlijst zal vertrouwelijk worden behandeld volgens de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

Consent

By het klikken op ‘akkoord’ geef je aan dat je begrijpt wat je participatie inhoudt, en dat je akkoord gaat met jouw deelname aan deze studie. Ik waardeer je tijd en moeite voor het invullen van deze vragenlijst. Mocht iets niet duidelijk zijn, dan ben je vrij om je vragen te stellen via 453819nr@eur.nl.

2.2 Vragen controlevariabelen

Item	Vragen
1	Wat is je geslacht?
2	Wat is je leeftijd?
3	Wat is je hoogst genoten opleiding?
4	Wat is uw huidige werkstatus?

2.3 Controlevragen Politiek vertrouwen (Cronbach's alpha 0.928)

Item	Vragen
Controlevragen Politiek vertrouwen	
1	Hoe bekend bent u met de functies en verantwoordelijkheden van de Europese Commissie?
2	Hoe bekend bent u met de functies en verantwoordelijkheden van het Europees Parlement?
3	Hoe bekend bent u met de functies en verantwoordelijkheden van de Raad van de Europese Unie?
4	In welke mate bent u op de hoogte van het economisch beleid van de EU?
5	In welke mate bent u op de hoogte van het milieubeleid van de EU?
6	In welke mate bent u op de hoogte van het veiligheidsbeleid van de EU?
7	Hoe vaak volgt u nieuws en ontwikkelingen over de EU?

2.4 Vragen vertrouwen in EU-politiek (Cronbach's alpha 0.948)

Item	Vragen
Institutioneel vertrouwen	
1	Hoeveel vertrouwen heeft u in de Europese Commissie?
2	Hoeveel vertrouwen heeft u in het Europees Parlement?
3	Hoeveel vertrouwen heeft u in de Raad van de Europese Unie?
Beleidsvertrouwen	
4	Hoeveel vertrouwen heeft u in de capaciteiten van de EU om effectief economisch beleid te ontwikkelen?
5	Hoeveel vertrouwen heeft u in de capaciteiten van de EU om milieubeleid te ontwikkelen dat effectief is?
6	Hoeveel vertrouwen heeft u in de capaciteiten van de EU om veiligheidsbeleid te ontwikkelen dat uw veiligheid garandeert?
Procesvertrouwen	
7	Hoe transparant vindt u de besluitvormingsprocessen binnen de EU?
8	Hoe eerlijk denkt u dat de besluitvormingsprocessen binnen de EU zijn?
9	Hoe responsief denkt u dat de EU-instellingen zijn bij het reageren op de behoeften van de burgers?

Please read the following text to answer the next questions

EU's response to the Ukraine war in short

In response to Russia's invasion of Ukraine, the European Union implemented a comprehensive and multifaceted crisis response. This included significant military support, stringent sanctions against Russia, extensive financial and humanitarian aid, measures to enhance energy security, and substantial support for Ukrainian refugees.

Military Support:

Military aid: Over *\$42 billion*, including ammunition, air defense systems, tanks, and fighter jets.

Training: *60,000* Ukrainian military personnel trained by the end of 2024.

Sanctions Against Russia:

Sanctions: Exclusion of Russian banks from SWIFT, ban on Russian coal and oil, individual sanctions.

Financial and Humanitarian Aid:

Financial aid: *\$27.3 billion* in 2022-2023, *\$8.5 billion* in bridge financing in 2024.

Humanitarian aid: *145,000 tons* of medical supplies, mobile hospitals, etc., via the EU Civil Protection Mechanism.

Energy Security:

Diversification: Ban on Russian coal and oil, reduction of gas imports, replacement with LNG from the US.

Support for Refugees:

Refugee aid: *\$18 billion* for housing, healthcare, and education for nearly 8 million registered Ukrainian refugees in the EU.

Source: <https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/>

2.6 Vragen perceptie crisisrespons (Cronbach's alpha 0.935)

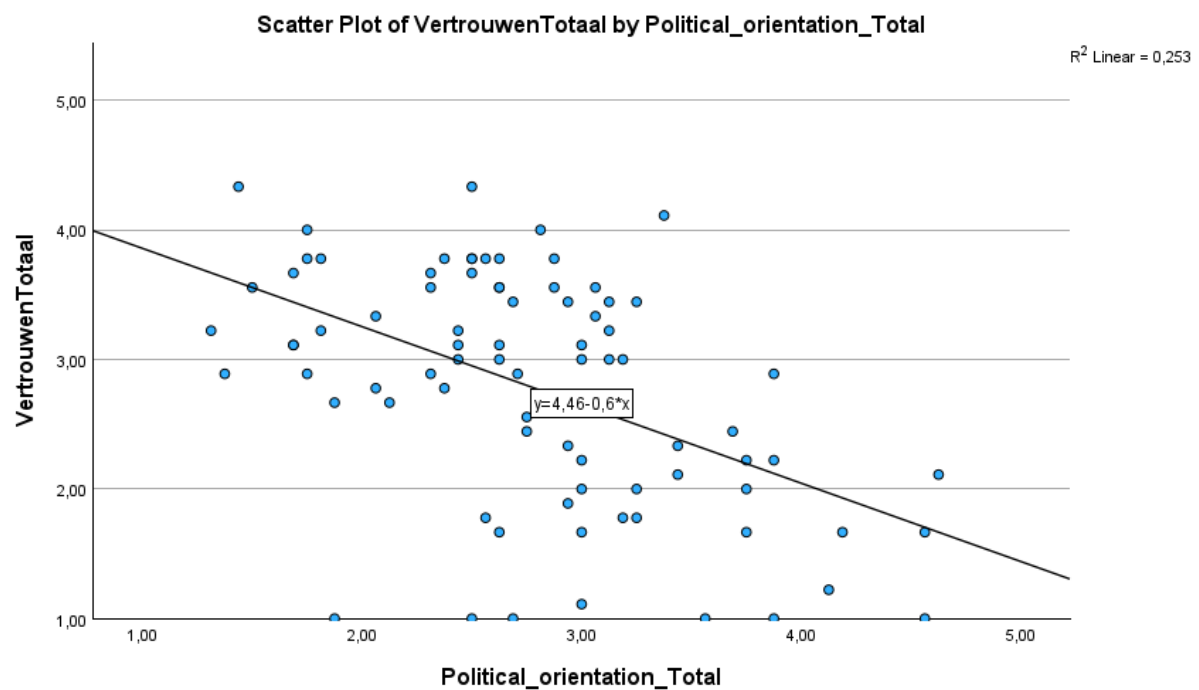
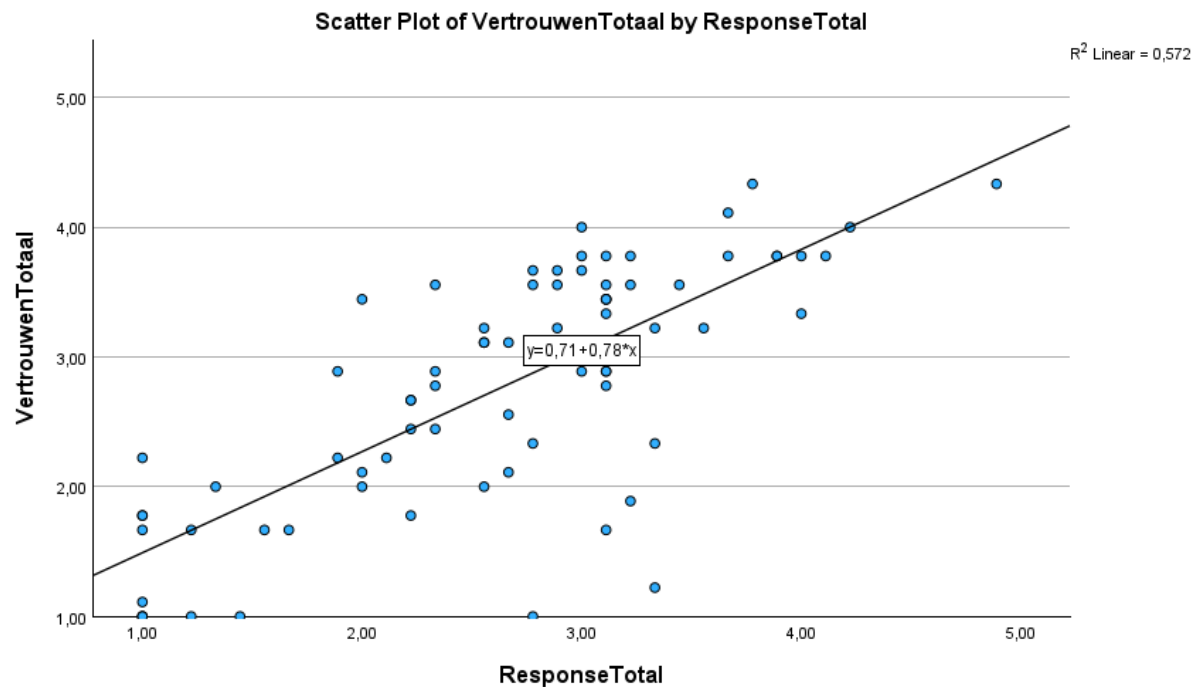
Item	Vragen
Emotionele respons	
1	Hoe veilig voelde u zich tijdens de crisis vanwege de maatregelen die door de EU werden genomen?
2	Hoe gerustgesteld voelde u zich door de crisisrespons van de EU?
3	Hoe goed kon de EU uw zorgen tijdens de crisis wegnemen?
Perceptie van risicobeheer	
4	Hoe effectief vond u de EU in het beheersen van de risico's tijdens de crisis?
5	Hoe goed was de EU in staat om de crisis onder controle te houden?
6	Hoe succesvol vond u de inspanningen van de EU om verdere schade tijdens de crisis te voorkomen?
Communicatie	
7	Hoe duidelijk vond u de informatie die de EU verstrekke tijdens de crisis?
8	Hoe vaak vond u dat de EU u op de hoogte hield van de laatste ontwikkelingen tijdens de crisis?
9	Hoe transparant vond u de communicatie van de EU over de crisismaatregelen?

2.7 Vragen politieke oriëntatie (Cronbach's alpha 0.885)

Item	Stellingen
1	Abortus moet onder alle omstandigheden illegaal zijn.
2	De overheid moet de uitgaven voor sociale voorzieningen zoals gezondheidszorg en onderwijs verminderen.
3	Belastingen voor de rijken moeten verlaagd worden om economische groei te stimuleren.
4	Immigratie moet strikt beperkt worden om de nationale cultuur te beschermen.
5	De overheid moet zich zo min mogelijk bemoeien met het dagelijks leven van burgers.
6	Er moet meer worden geïnvesteerd in de politie als in defensie om zowel de lokale als de nationale veiligheid te waarborgen.
7	Religieuze waarden moeten een belangrijke rol spelen in het openbare leven.
8	Het huwelijk moet uitsluitend tussen een man en een vrouw zijn.
9	Traditionele normen en waarden moeten worden beschermd tegen moderne invloeden.
10	Het bedrijfsleven heeft minder regulering nodig om te kunnen groeien en bloeien.
11	Traditionele gezinswaarden zijn fundamenteel voor een gezonde samenleving.
12	Patriottisme is belangrijk voor de eenheid en kracht van een land.

Bijlage 3: assumpties mediatieanalyse

3.1 Scatterplot (lineaire relatie)

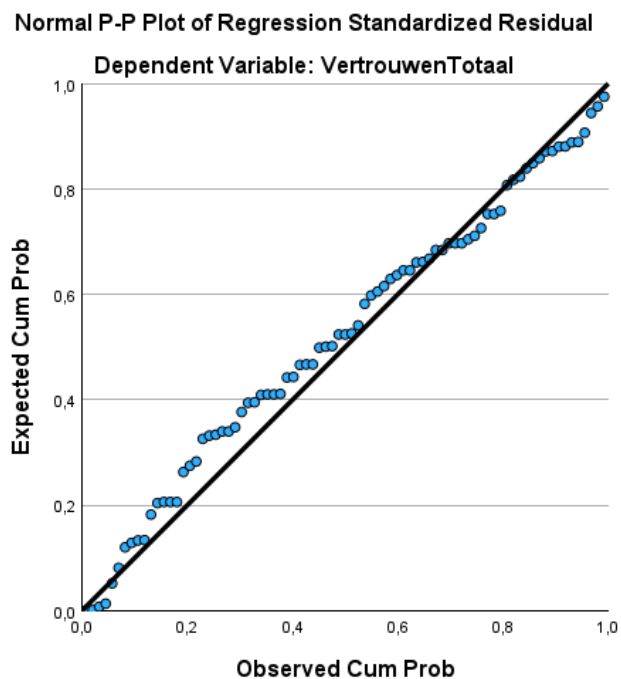

3.2 VIF-waarden (multicollineariteit)

Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	1,621	,873		1,857	,067		
	ResponseTotal	,743	,297	,721	2,501	,015	,059	7,003
	Political_orientation_Total	-,237	,277	-,197	-,855	,395	,092	9,903
	Interactieterm	-,022	,099	-,062	-,216	,829	,059	6,846

a. Dependent Variable: VertrouwenTotaal

3.3 Homoscedasticiteit

3.4 Onafhankelijke observaties

Model Summary ^b					
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,757 ^a	,572	,567	,59806	2,053

a. Predictors: (Constant), ResponseTotal
b. Dependent Variable: VertrouwenTotaal

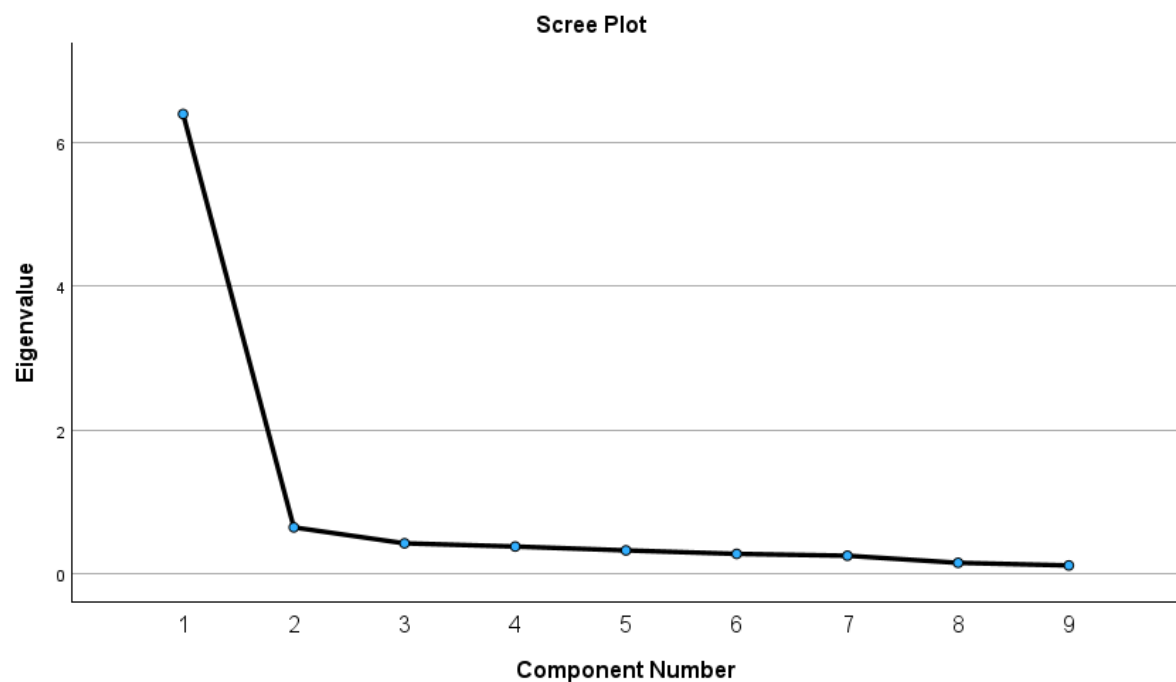
Bijlage 4: Factoranalyse

4.1 Factoranalyse Vertrouwen in de EU-politiek

Total Variance Explained

Component	Total	Initial Eigenvalues		Extraction Sums of Squared Loadings		
		% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	6,398	71,089	71,089	6,398	71,089	71,089
2	1,649	7,214	78,304			
3	1,428	4,752	83,055			
→ 4	,383	4,257	87,313			
5	,329	3,659	90,971			
6	,281	3,122	94,093			
7	,255	2,834	96,928			
8	,157	1,739	98,667			
9	,120	1,333	100,000			

Extraction Method: Principal Component Analysis.

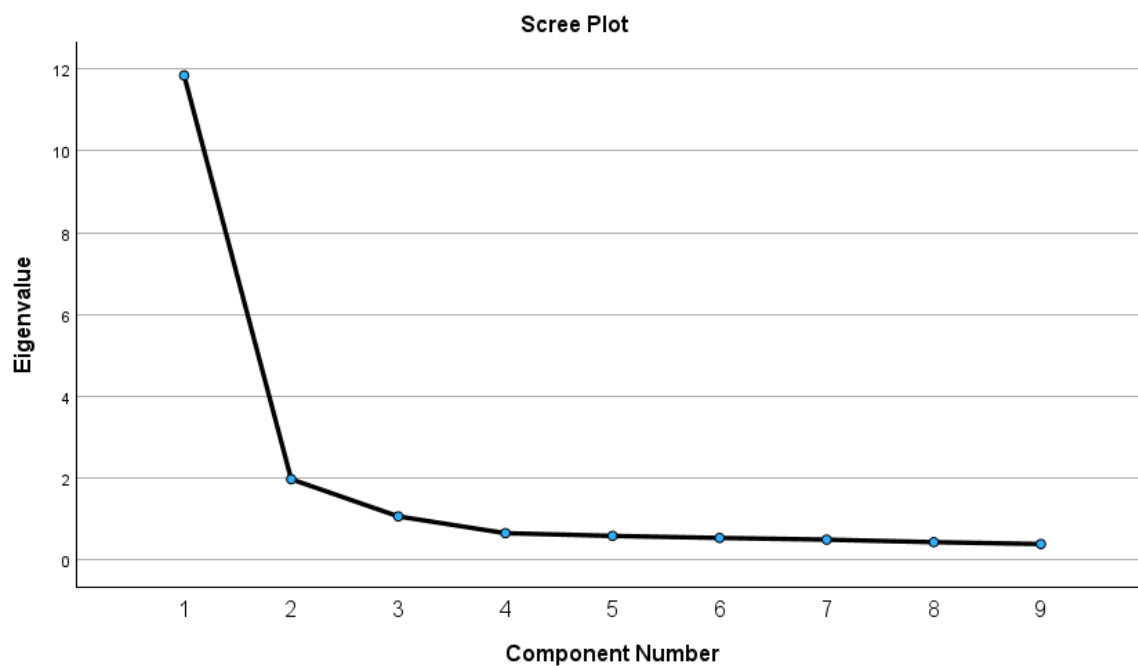

4.2 Factoranalyse Ervaren crisisrespons

Total Variance Explained

Component	Total	Initial Eigenvalues		Extraction Sums of Squared Loadings		
		% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	5,923	65,816	65,816	5,923	65,816	65,816
2	1,988	10,976	76,792			
3	1,533	5,923	82,714			
4	,328	3,645	86,359			
5	,295	3,276	89,635			
6	,270	3,000	92,635			
7	,249	2,768	95,403			
8	,218	2,426	97,829			
9	,195	2,171	100,000			

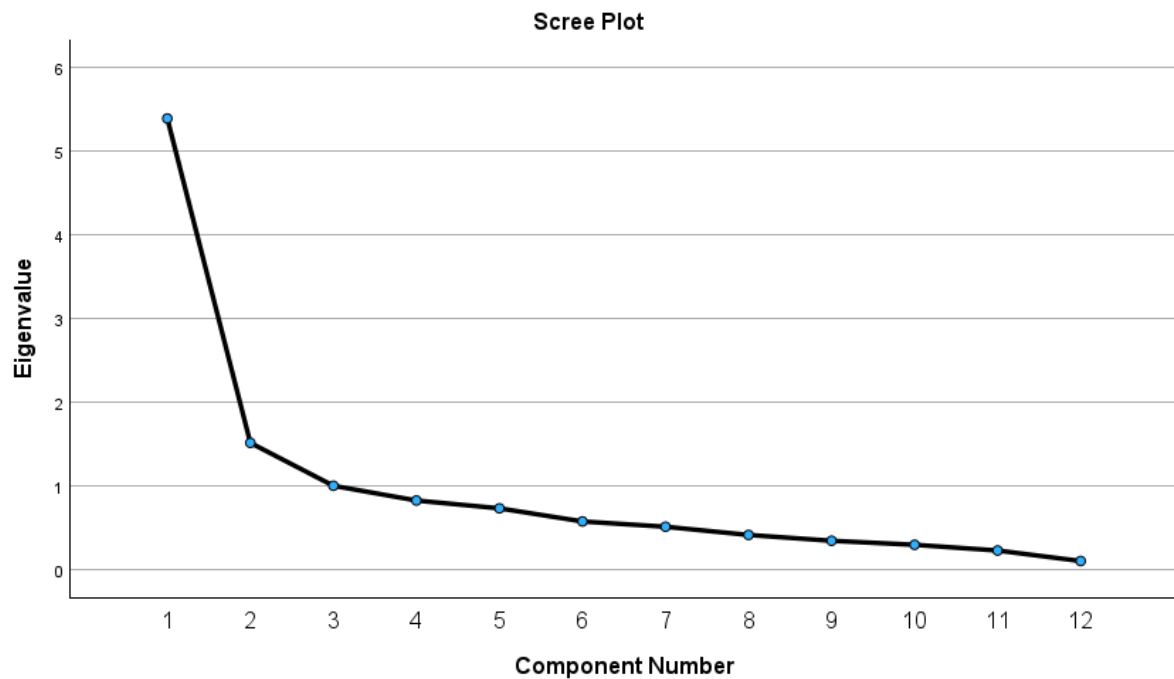
Extraction Method: Principal Component Analysis.

4.3 Factoranalyse Politieke oriëntatie

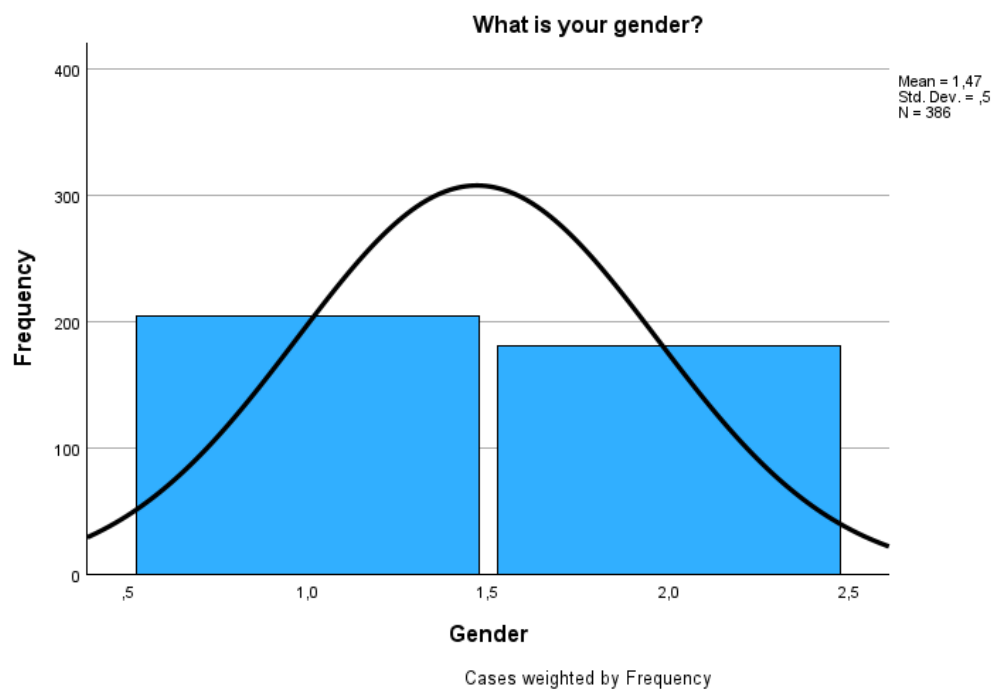
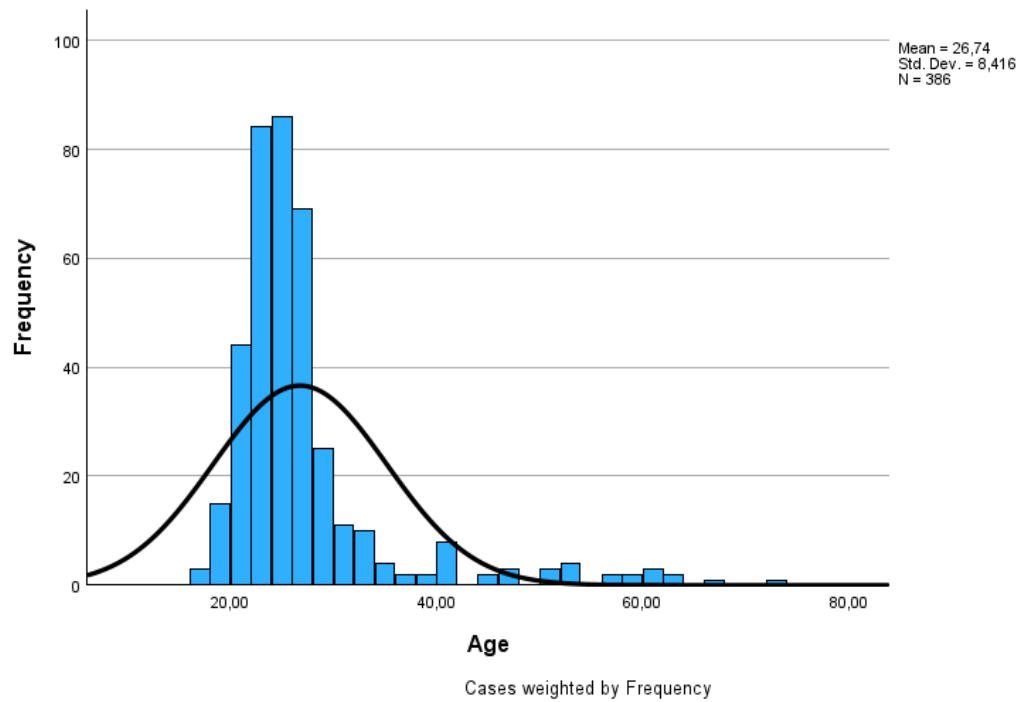
Total Variance Explained									
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	5,393	44,944	44,944	5,393	44,944	44,944	3,609	30,071	30,071
2	1,520	12,664	57,609	1,520	12,664	57,609	2,233	18,605	48,676
3	1,007	8,392	66,001	1,007	8,392	66,001	2,079	17,325	66,001
4	,831	6,923	72,924						
5	,737	6,145	79,069						
6	,581	4,839	83,908						
7	,518	4,313	88,222						
8	,420	3,497	91,719						
9	,350	2,917	94,635						
10	,302	2,517	97,153						
11	,234	1,947	99,100						
12	,108	,900	100,000						

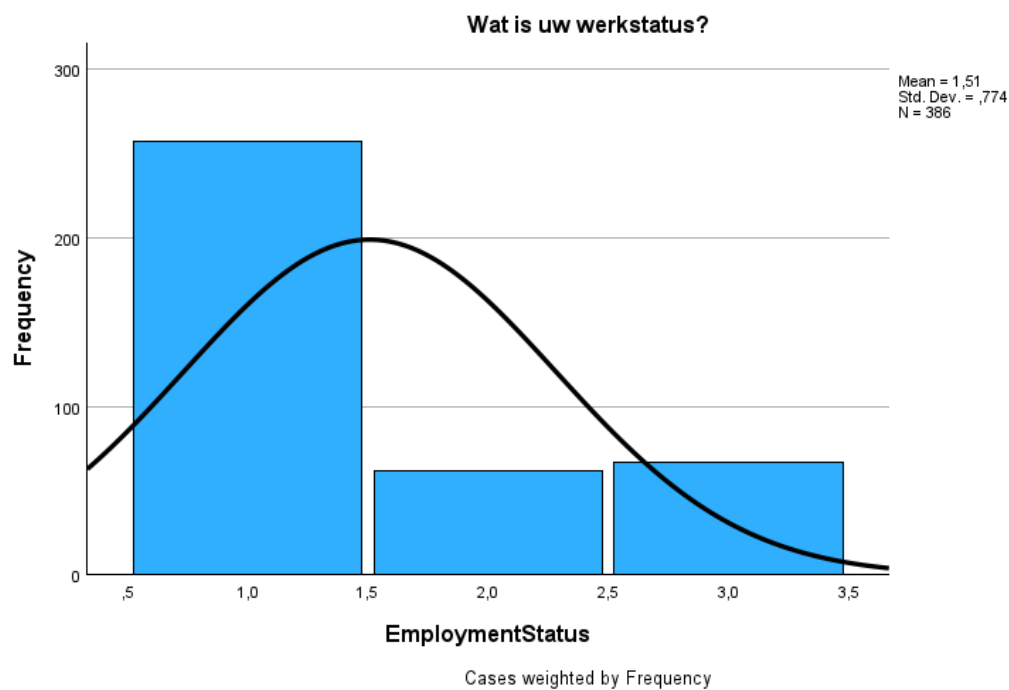
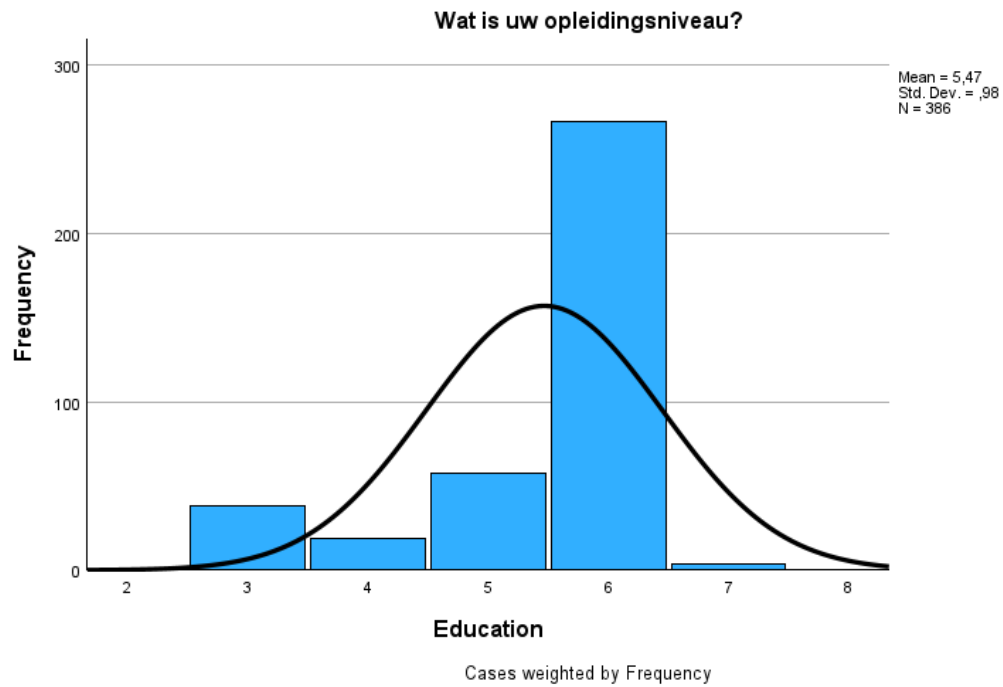
Extraction Method: Principal Component Analysis.

Bijlage 5: Frequentieanalyse populatie

What is your age?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	17	3	0.8	0.8	0.8
	18	5	1.3	1.3	2.1
	19	10	2.6	2.6	4.7
	20	12	3.1	3.1	7.8
	21	32	8.3	8.3	16.0
	22	37	9.6	9.6	25.7
	23	47	12.2	12.2	37.8
	24	38	9.8	9.8	47.7
	25	48	12.4	12.4	60.1
	26	43	11.1	11.1	71.2
	27	26	6.7	6.7	78.0
	28	14	3.6	3.6	81.6
	29	11	2.9	2.9	84.5
	30	7	1.8	1.8	86.3
	31	4	1.0	1.0	87.3
	32	6	1.6	1.6	88.9
	33	4	1.0	1.0	89.9
	35	4	1.0	1.0	90.9
	37	2	0.5	0.5	91.5
	39	2	0.5	0.5	92.0
	40	5	1.3	1.3	93.3
	41	3	0.8	0.8	94.0
	44	2	0.5	0.5	94.6
	46	2	0.5	0.5	95.1
	47	1	0.3	0.3	95.3
	50	1	0.3	0.3	95.6
	51	2	0.5	0.5	96.1
	53	4	1.0	1.0	97.2
	56	2	0.5	0.5	97.7
	59	2	0.5	0.5	98.2
	60	3	0.8	0.8	99.0
	63	2	0.5	0.5	99.5
	67	1	0.3	0.3	99.7
	72	1	0.3	0.3	100.0
	Total	386	100,0	100,0	

Bijlage 6: Correlatietabel alle variabelen

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Controlevariabelen	1														
1. Geslacht															
2. Educatie	-.015	1													
3. Werkstatus	-.024	-.142	1												
4. Pol.Bewustzijn	-.207	.052	-.061	1											
Onderzoeksvaariabelen	.036	-.154	.034	.114	1										
5. Vertrouwen EU															
6. <i>Institutioneel</i>	.022	.001	.229	-.028	.922**	1									
7. <i>Beleid</i>	.001	-.046	.115	-.034	.946**	.817**	1								
8. <i>Proces</i>	-.027	-.110	.161	.031	.919**	.765**	.804**	1							
9. Crisisrespons	-.078	-.154	.034	.114	.757**	.648**	.753**	.702**	1						
10. <i>Emotioneel</i>	-.009	-.117	-.002	.115	.630**	.526**	.678**	.538**	.922**	1					
11. <i>Risicobeheer</i>	.016	-.070	.072	.017	.754**	.660**	.726**	.715**	.901**	.798**	1				
12. <i>Communicatie</i>	.016	-.223	.021	.171	.646**	.553**	.616**	.631**	.856**	.669**	.622**	1			
13. Politieke oriëntatie	-.384	.057	-.134	.173	-.503**	-.449**	-.519**	-.428**	-.391**	-.383**	-.437**	-.391**	1		
14. <i>Economisch</i>	-.300**	.045	-.121	.195	-.359**	-.331**	-.382**	-.282*	-.262*	-.237*	-.312**	-.156	.850**	1	
15. <i>Cultureel</i>	-.369**	.054	-.116	.119	-.511**	-.448**	-.518**	-.454**	-.411**	-.417**	-.445**	-.240*	.908**	.550**	1